

REPUBLIKA HRVATSKA
Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti

**NACIONALNI PROGRAM
DJELOVANJA
ZA MLADE**

Zagreb, kolovoz 2004.

SADRŽAJ

1. UVOD	3
2. OCJENA STANJA	5
2.1. Osnovni statistički pokazatelji	5
2.2. Obrazovanje i informatizacija	6
2.2.1. Sustav formalnog obrazovanja	6
2.2.2. Dostupnost obrazovanja i sudjelovanje mladih	8
2.2.3. Obrazovanje odraslih	10
2.2.4. Neformalno obrazovanje	10
2.2.5. Informatizacija	11
2.3. Zapošljavanje i poduzetništvo	12
2.3.1. Nezaposlenost i zapošljavanje mladih	12
2.3.2. Poduzetništvo kao resurs	14
2.4. Socijalna politika prema mladima	15
2.4.1. Mladi koji ne završavaju srednju školu	16
2.4.2. Mlade osobe s invaliditetom	17
2.4.3. Mladi s poremećajima u ponašanju	18
2.4.4. Položaj mladih Roma	19
2.4.5. Mladi bez podrške obitelji	20
2.5. Zdravstvena zaštita i reproduksijsko zdravlje	21
2.6. Aktivno sudjelovanje mladih u društvu	24
2.7. Mladi i civilno društvo	26
2.7.1. Organizacije mladih	27
2.7.2. Volonterski rad mladih	28
2.7.3. Medijska djelatnost mladih	28
2.8. Kultura mladih i slobodno vrijeme	29
2.9. Mobilnost, informiranje i savjetovanje	30
2.9.1. Mobilnost	30
2.9.2. Informiranje i savjetovanje	32
3. CILJEVI NACIONALNOGA PROGRAMA	34
4. FINANCIRANJE NACIONALNOG PROGRAMA	37
5. RADNI PLAN NACIONALNOGA PROGRAMA	38
5.1. Obrazovanje i informatizacija	38
5.2. Zapošljavanje i poduzetništvo	42
5.3. Socijalna politika prema mladima	43
5.4. Zdravstvena zaštita i reproduksijsko zdravlje	46
5.5. Aktivno sudjelovanje mladih u društvu	48
5.6. Izgradnja civilnog društva i volonterski rad	50
5.7. Kultura mladih i slobodno vrijeme	52
5.8. Mobilnost, informiranje i savjetovanje	54
7. PREPORUKE JEDINICAMA LOKALNE SAMOUPRAVE	56
8. PREPORUKE NEVLADINIM ORGANIZACIJAMA	57

1. UVOD

Nacionalnim programom djelovanja za mlade (dalje: Nacionalni program) Republika Hrvatska, a temeljem članka 62. Ustava, iskazuje jasno i dugoročno opredjeljenje u stvaranju socijalnih, obrazovnih, kulturnih, materijalnih, političkih i drugih uvjeta za trajnu dobrobit mladih te njihovo aktivno, potpuno i odgovorno sudjelovanje u društvenoj zajednici.

Nacionalnim programom se također utvrđuju osnovna načela državne politike prema mladima te radni plan kojim Republika Hrvatska daje osnovne zadaće tijelima u sustavu državne uprave za provedbu ovoga Nacionalnog programa. Pozivaju se i sve jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave, sva udruženja građana i ostali činitelji društvene zajednice, poput vjerskih zajednica i političkih stranaka, te sveučilišnih i znanstvenih institucija, da međusobnim poticanjem i zajedničkim djelovanjem doprinesu postizanju zajedničkih ciljeva za dobrobit mladih.

Mladost je posebno životno razdoblje u kojemu se, uz tjelesno i duševno sazrijevanje, odvija i proces integracije pojedinca u društvenu zajednicu. Tijekom toga razdoblja od mladih se očekuje da razviju socijalne vještine i sposobnosti za preuzimanje trajnih društvenih uloga na svim područjima ljudskoga djelovanja. Taj proces u pravilu traje dok se ne postigne primjereni stupanj socijalne autonomije, odgovornosti i samostalnosti. Teško je jednoznačno odrediti i definirati dobne granice mladosti pa se i formalna određenja ovoga životnoga razdoblja razlikuju na razini institucija Ujedinjenih naroda, Europske unije i nacionalnih institucija. Kad se govori o mladima, uglavnom se misli na dobnu skupinu između 15 i 24 godina, ali se razdoblje mladosti u mnogim slučajevima produžava sve do u tridesete godine, ponajprije zbog sve dužega trajanja obrazovanja i otežanoga zapošljavanja, što priječi ranije postizanje socijalne neovisnosti. Zato se i ovaj Nacionalni program odnosi ponajprije na djelovanje za dobrobit mladih u dobi *od 15 do 29 godina*.

Nacionalni program ističe posebnu važnost državne skrbi i općedruštvenoga djelovanja na područjima:

- *obrazovanja i informatizacije*
- *zapošljavanja i poduzetništva*
- *socijalne politike*
- *zdravstvene zaštite i reprodukcijuskog zdravlja*
- *aktivnoga sudjelovanja mladih u društvu*
- *izgradnje civilnoga društva i volonterskoga rada*
- *kulture mladih i slobodnoga vremena, te*
- *mobilnosti, informiranja i savjetovanja.*

Nacionalnim programom Republika Hrvatska postavlja, uz objektivan uvid u prilike u kojima danas njeni mladi žive, prioritetne strateške ciljeve za djelovanje svih činitelja politike prema mladima u razdoblju do 2008. godine. **Strategijski ciljevi ovog Nacionalnog programa su:**

- unaprijediti zakonodavstvo koje se odnosi na potrebe i probleme mladih;
- definirati zadatke pojedinih resora, nadležnih tijela državne uprave i javnih ustanova u ispunjenju međunarodnih, ustavnih i zakonskih obveza Republike Hrvatske u vezi s mladima;
- poboljšati kvalitetu života svih građana, a posebice mladih, uvažavajući njihove interese, a prema europskim standardima i modelima dobre prakse;

- uključiti što veći broj mladih u procese odlučivanja, posebice o potrebama i problemima mladih;
- pomladiti upravljačke strukture društva;
- mobilizirati sve potencijale u društvu, posebice mlade i najkreativnije članove zajednice za stvaranje novih materijalnih i duhovnih vrijednosti, za otvoreni i samoodrživi razvoj, aktivnu ulogu u procesu europskih integracija i razvitka demokratskoga društva i pravne države;
- stvaranjem uvjeta za afirmaciju mladih u Hrvatskoj, smanjiti njihovo iseljavanje i poticati povratak i integraciju iseljenika u hrvatsko društvo;
- izgraditi konstruktivan i partnerski odnos s nevladinim udrugama mladih i za mlade te jedinicama lokalne samouprave u postizanju ciljeva za dobrobit mladih.

2. OCJENA STANJA

2.1. Osnovni statistički pokazatelji

Prema podacima Državnoga zavoda za statistiku, dobivenim popisom stanovništva 2001. godine, u Republici Hrvatskoj živi 903.000 osoba u dobi od 15 do 29 godina, što čini 20,51% ukupnoga stanovništva. Od 1953. godine do danas udio mladih u ukupnome broju stanovnika stalno opada, što znači da je hrvatsko stanovništvo u prosjeku sve starije. Tako su mladi u dobi od 15 do 29 godina 1953. godine činili 27,73% stanovništva, 1961. godine 23,75%, 1971. godine udio mladih dalje opada na 23,40%, 1981. godine su činili 23,34%, a 1991. godine 20,67% ukupnoga stanovništva.

Najvažnije posljedice ovih negativnih demografskih kretanja su smanjenje fertilno sposobnoga i radno aktivnog stanovništva koje će morati skrbiti o sve većemu broju uzdržavanoga stanovništva starije dobi.

Unatoč činjenici pada stope udjela mladih u ukupnoj populaciji, suočeni smo s porastom nezaposlenih građana Republike Hrvatske u dobi do 29 godina života. Prema podacima Državnog zavoda za statistiku, Hrvatskom zavodu za zapošljavanje 1984. godine bilo je prijavljeno ukupno 96.757 osoba, a 1991. godine 160.397 osoba. U 1999. godini stopa nezaposlenih mladih osoba, u dobi od 15 do 24 godine, iznosila je 33,8 u prvom i 39,2 % u drugom polugodištu, a u prvom polugodištu 2001. godine 41,2 %.

Mladi sklapaju brak sve kasnije, te je i broj mladih koji sklapaju brak prije 29. godine života u padu (1981. godine 38,44%, a 1991. godine 31,93%). Istovremeno, broj razvedenih brakova prije 29. godine je u porastu (s 2,5% na 2,87%). Porast broja neoženjenih i neudanih u dobnoj skupini od 25 do 29 godina posljednjih godina iznosi čak 34,7%.

Postojeći podaci o mladima ukazuju na trend produženja mladosti i socio-ekonomske nesamostalnosti. Uzroci leže, između ostaloga, u produženju procesa obrazovanja, otežanim uvjetima za prvo i stalno zapošljavanje, otežanim uvjetima pristupa materijalnim dobrima (redovitim приходima, kreditima, vlasništvu nad nekretninama itd.) te u marginalizaciji mladih u procesima odlučivanja.

U nastavku ovoga pregleda navode se pokazatelji i ocjene stanja prema određenim područjima, koji također ukazuju na sve manju mogućnost mladih da u postojećim društvenim uvjetima i okolnostima ostvaruju vlastite potrebe, interese i ciljeve.

2.2. Obrazovanje i informatizacija

2.2.1. Sustav formalnog obrazovanja

Sustav formalnog obrazovanja je kronološki stupnjevan i hijerarhijski strukturiran od dječjeg vrtića, osnovnih i srednjih škola do visokoškolskih institucija. Jasno su definirani ciljevi obrazovanja kao i društvena funkcija obrazovnih institucija. Obrazovni procesi u institucijama formalnog obrazovanja su pripremljeni, organizirani, vođeni, metodički osmišljeni i vrednovani. Škole su mladima osnovni izvor znanja i vještina, te zbog uključenosti velikog broja mladih predstavljaju i jedan od najznačajnijih činitelja njihove socijalizacije.

Formalno obrazovanje u sustavu srednjeg školstva provode javne srednje škole, privatne škole s pravom javnosti, pučka otvorena učilišta i druge ustanove.

Prema podacima Ministarstva prosvjete i športa (sada: Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa) u srednju školu, koja u Hrvatskoj nije obavezna, upisuje se oko 95 – 97% završenih osnovaca, a završava je u redovitom roku približno 85 – 90% upisanih.

Plan i program srednje škole određuje Ministarstvo prosvjete i športa (sada: Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa). Programi srednjeg obrazovanja dijele se na:

- (1) gimnazijske (opće obrazovanje, ne stječe se kvalifikacija već pretpostavlja nastavak obrazovanja);
- (2) srednje strukovno obrazovanje koje se dijeli na četverogodišnje škole (stjecanje stručne kvalifikacije koje omogućava upis studija) i trogodišnje škole (stjecanje kvalifikacija u industriji, gospodarstvu i obrtništvu);
- (3) umjetničko obrazovanje (glazbena umjetnost, likovna umjetnost i dizajn, plesna umjetnost).

Kriteriji i instrumenti za vrednovanje sustava obrazovanja slabo su razvijeni. Današnji sustav srednjeg školstva opterećen je i brojnim problemima. Značajan su problem brojni formalni nedostaci: krutost programa koji su teško prilagodljivi interesima korisnika (učenika, roditelja, lokalne zajednice...), neadekvatni i zastarjeli školski prostori i oprema, a zamjetno je i materijalno siromaštvo. Postoje problemi ocjenjivanja (prenaglašeno vrednovanje poznavanja činjenica, a vrlo slabo provjeravanje razine vještina, negativne psihološke posljedice neobjektivnog ocjenjivanja itd.) te nestandardizirano vrednovanje znanja na prelasku iz srednje škole na visokoškolske institucije (matura, prijamni ispiti). Posebno treba naglasiti problem horizontalne i vertikalne prohodnosti, s obzirom na učenike koji nastavljaju školovanje nakon stečenog trogodišnjeg zanimanja, a koji, kada upisuju četverogodišnji program (odnosno četvrti razred), gube status učenika i sva prava koja bi pripadala redovnom učeniku.

Nedostatno i usporeno uvođenje novih tehnologija, ponajprije zbog materijalnog siromaštva, predstavlja pravu opasnost za budućnost obrazovanja. Taj se problem ne rješava samo osnivanjem i opremanjem informatičkih učionica. Riječ je o potrebi da primjena novih medija odnosno primjena novih strategija poučavanja (interaktivni programi, multimedija i sl.) u svakom nastavnom području postanu svakodnevica.

Sadržajni problemi su još značajniji. Još prevladava orijentacija na učenje činjenica što je i jedan od uzroka preopterećenosti učenika (količina i neprerađenost znanstvene materije u školskim programima je zabrinjavajuća). Često se zaboravlja da znanja kakva se većinom stječu našim srednjoškolskim obrazovanjem vrlo brzo zastarijevaju i postaju neupotrebljiva. Iz toga proizlazi da srednjoškolsko obrazovanje treba uspostaviti mrežu znanja i vještina koja bi bila temelj za buduća znanja i cjeloživotno učenje. Mali broj izbornih i fakultativnih programa te izvannastavnih aktivnosti onemogućava učenicima razvoj njihovih potencijala i izražavanje kreativnosti. Odgojno područje potrebno je redefinirati u smislu vrijednosnih komponenti i osposobljavanja mladih za život u zajednici (socijalna odgovornost i solidarnost, ljudska prava, rješavanje konflikata, očuvanje okoliša, timski rad, komunikacijske vještine itd.).

Formalni školski sustav pred učenike postavlja zadatke i prema tome usmjerava očekivanja, ali se, sukladno ranije rečenom, javlja svojevrsni paradoks – očekivanja i obveze su u sukobu s učenikovim osobnošću, potrebama, željama i mogućnostima. Školski sustav treba mladima pružiti potporu u njihovu sazrijevanju, tj. prepoznati njihove autonomne ljudske vrijednosti i omogućiti im da razviju svoje pune potencijale i sami prevladaju teškoće.

U posljednje vrijeme ostvareni su pomaci u kontekstu decentralizacije školstva čime se otvara prostor za veći utjecaj korisnika (roditelji, lokalna zajednica...), a uvođenjem Vijeća učenika u srednje škole stvoreni su formalni preduvjeti za izravno uključivanje mladih u planiranje rada škole, sudjeluju u donošenju odluka, rješavanju problema te uvođenju inovacija.

Zakon o visokim učilištima uređuje ustroj visokih učilišta (sveučilište, veleučilište, fakultet, umjetnička akademija i visoka škola), izvedbu studija te položaj studenata i nastavnika. U školskoj godini 2000./2001. u Hrvatskoj je bilo upisano oko 120.000 studenata na visokim učilištima. Broj diplomiranih studenata u 2000. godini je 13.507. Prema dostupnim informacijama, studij završava 33% upisanih studenata (od kojih oko 8% u roku).

U sustavu visokog školstva poseban problem predstavlja slaba horizontalna prohodnost, te s time povezan problem izbora programa i kolegija. Visoka učilišta imaju autonomnost u kreiranju programa, ali se sve češće postavljaju pitanja razine i adekvatnosti programa, te zahtjevi za promjenama ususret tehnološkim i civilizacijskim dostignućima u suvremenom društvu. Dodiplomski sveučilišni studij je preopterećen, ima premalo izbornih programa i nedovoljno je interdisciplinarni. S tim u vezi potrebno je uspostaviti novu funkciju studenata koji utječu na kreiranje programa te izbor sadržaja i metoda rada (studiranja).

Visoka učilišta suočena su s ozbiljnim problemima nedostatka stručnoga znanstvenoga i nastavničkoga kadra te s visokim starosnim prosjekom sveučilišnih nastavnika. Od 2000. godine Ministarstvo znanosti i tehnologije (sada: Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa) ulaže dodatne napore i sredstva u povećanje broja znanstvenih novaka na sveučilištima. U tu svrhu su gradske uprave u nekoliko gradova dodijelile na korištenje i izvjestan broj stanova mladim znanstvenicima i sveučilišnim nastavnicima, kako bi olakšale njihove materijalne uvjete i stimulirale ostanak i usavršavanje na sveučilištu. Iako dobro zamišljen, sustav školovanja i zapošljavanja znanstvenih novaka pokazuje se neprimjerenim u uvjetima u kojima je otežano (zabranom zapošljavanja u javnim službama) njihovo zapošljavanje nakon što su, na teret državnog proračuna, stekli doktorat znanosti i iskustvo u znanstveno-istraživačkom radu.

Navedeni problemi dodiplomskog studija odražavaju se i u izvođenju poslijediplomskih studija koji ne udovoljavaju suvremenim tendencijama u akademskom obrazovanju. Ti studiji većinom se provode bez dovoljne sadržajne specijalizacije, kontinuiranog rada uz stalnu mentorsku podršku i poticanja samostalnog istraživačkog rada.

U Hrvatskoj nije dovoljno prepoznata važnost i uloga stručnih studija koji pripremaju studente za obavljanje određene struke za kojom postoji potreba na tržištu rada, a ne za znanstvena istraživanja. Stručni studiji u pravilu su fleksibilniji, jer pomoću kraćih programa brže reagiraju na promjenjive potrebe rada pa pridonose lakšem zapošljavanju i zadovoljavanju kadrovskih potreba u svim djelatnosti.

Unatoč disperziranosti visokoškolskih ustanova veliki broj mladih, zbog pogoršanih socijalnih prilika, ne uspijeva upisati studij sukladno svojim sposobnostima. To vodi smanjivanju jednakosti obrazovnih šansi i negativnoj selekciji pri upisu na studij. Ograničavajući utjecaj nepovoljnog socio-ekonomskog standarda djelomice je ublažen sustavom stipendiranja i potpore za smještaj i prehranu redovitih studenata.

2.2.2. Dostupnost obrazovanju i sudjelovanje mladih

Zbog nemjerljivog značaja obrazovanja za mogućnost zapošljavanja, donošenja utemeljenih životnih odluka te produktivnog, samostalnog i kvalitetnog života, društvo ima posebnu odgovornost u osiguravanju uvjeta za podjednaku dostupnost obrazovanja svim mladima. Osobito je važno razviti sustav koji će pružiti šansu mladima slabijeg socio-ekonomskog statusa, onima koji imaju posebne obrazovne potrebe i onima koji su na druge načine u nepovoljnijem položaju. Upravo je dostupnost obrazovanja za sve, najsnažniji činitelj u ujednačavanju životnih šansi.

U Hrvatskoj je broj mladića i djevojaka koji završavaju obrazovanje na svim stupnjevima podjednak, te nema značajnih rodni razlika u dostupnosti obrazovanja. Tradicionalna podjela rodni uloga odražava se još uvijek u izboru škole i zanimanja.

Učenici s teškoćama u razvoju sve se češće uključuju u obrazovanje u redovnim školama, što je veliki doprinos njihovoj integraciji u zajednicu. Ipak, još uvijek znatan broj učenika završava obrazovanje u specijaliziranim institucijama. Veliki broj učenika u razrednim odjeljenjima i nedovoljna pripremljenost nastavnika za raznolike potrebe djece nepovoljno utječu na kvalitetu i ishod, pa i prihvaćenost procesa integracije. Za razliku od osnovnih škola, srednje i visoke/više škole čine manje napore ka većoj dostupnosti za mlade s invaliditetom. U većini škola prisutne su i fizičke prepreke. Napredak u dostupnosti studija mladim osobama s invaliditetom postignut je otvaranjem prilagođenih smještajnih kapaciteta u Studentskom domu u Zagrebu. Na žalost, takvih smještajni mogućnosti nema u drugim sveučilišnim centrima.

Osnovno obrazovanje na jezicima nacionalni manjina organizira se, u različitom opsegu, za talijansku, češku, mađarsku, srpsku, austrijsku i njemačku nacionalnu zajednicu ili manjinu, te za rusinsku i ukrajinsku i slovačku zajednicu. Obrazovanje na srednjoškolskoj razini provodi se za manji broj nacionalni zajednica ili manjina.

U Hrvatskoj se ne plaća školarina za srednje škole i redovno upisane studente na visokoškolskim institucijama, što je veliki doprinos ujednačavanju mogućnosti učenika i

studenata iz siromašnih obitelji. Cijene udžbenika, školskog pribora i opreme, ipak su čest ograničavajući činitelj. Pristup obrazovanju, također je umanjen učenicima i studentima koji se u svom mjestu stanovanja nemaju odgovarajuće srednje ili visoke škole. Stoga je ulaganje u smještajne kapacitete učeničkih i studentskih domova, te programe njihove otvorenosti i dostupnosti nužan korak u olakšavanju srednjoškolskog i visokog obrazovanja izvan mjesta stanovanja. Osim pitanja vezanih za studentski standard, smještajne kapacitete učeničkih i studentskih domove te prehranu, ovdje treba istaknuti problem učenika-putnika. U nekim krajevima izvan većih centara ukinute su autobusne linije koje su učenicima omogućavale dolazak u školu. Nedostupnost prijevoza ograničavajući je činitelj i kod uključivanja u neformalno obrazovanje, sportske, kulturne i druge aktivnosti.

U sklopu sredstava za rad javnih visokih učilišta Hrvatska u državnom proračunu osigurava novčana sredstva za potporu dijela troškova prehrane (70,3% utvrđene cijene obroka), smještaja redovitih studenata (50% utvrđene cijene smještaja u studentski dom) i subvencije za podstanarski smještaj (210,00 kn mjesečno).

Od 1996./97. akademske godine dodjeljuju se stipendije (smještaj, prehrana i novčani iznos) studentima braniteljima iz Domovinskog rata, uspješnim studentima, studentima deficitarnih studija, te onima koji će nakon završetka studija raditi na područjima od posebne državne skrbi i otocima. Kako bi se ublažile posljedice ukidanja dječjeg doplatka za studente, od 2002. godine dodjeljuju se stipendije i ostalim redovitim studentima dodiplomskog studija. Uz navedeno, Ministarstvo znanosti i tehnologije (sada: Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa) od školske godine 1996./97. svake godine dodjeljuje državne stipendije za posebno uspješne studente dodiplomskih i poslijediplomskih studija, te poslijedoktorantima. Valja napomenuti da stipendije u svojim proračunima osiguravaju i jedinice lokalne samouprave (gradovi i županije), pojedina sveučilišta i pojedine tvrtke.

Relativno veliki broj stipendija i različitih oblika potpora, međutim, zbog razmjerno niskih iznosa, ne omogućuje podmirivanje troškova studentima nižeg socijalnog standarda koji studiraju izvan mjesta stalnog boravka. Smještajni kapaciteti u studentskim domovima su nedostani u svim sveučilišnim središtima zbog čega se značajna sredstva izdvajaju za subvencioniranje podstanarskog smještaja (broj prosječno mjesečno korištenih kreveta u studentskim domovima redovitih studenata je 8 854, a prosječno 12 896 studenata koristi subvenciju za smještaj u podstanarstvu). Taj je problem osobito akutan u mjestima gdje se otvaraju novi studiji koji nisu popraćeni odgovarajućom infrastrukturom.

Studentski centri ustrojeni su neadekvatno, te ne odgovaraju svim potrebama studenata (uz prehranu i smještaj, različiti kulturni, sportski i slični sadržaji). Rijetke studentske udruge opterećene su brojnim problemima – nedostaje im odgovarajući prostor za rad, a nije adekvatno riješeno ni financiranje studentskih udruga. Hrvatski studentski zbor, zakonom određen kao krovna studentska udruga, u stvarnosti zastupa tek manji broj studenata zbog čega ne ispunjava svoju svrhu. Studente u radu tijela institucija visokog školstva predstavljaju njihovi zastupnici, ali su njihov broj i utjecaj gotovo zanemariv. Studenti su, općenito, slabo organizirani kako u radu strukovnih udruga tako i u promicanju vlastitih interesa.

Hrvatska je 2001. godine pristupila Bolonjskoj deklaraciji (iz 1999.) čime se pridružila zajedničkoj izjavi europskih ministara visokog školstva i opredijelila za određene ciljeve u tom području. Glavni su ciljevi Deklaracije: usklađivanje sustava visokog školstva, međunarodna kompetitivnost obrazovnih programa, te mobilnost. Prihvaćanje Deklaracije

otvorilo je nove perspektive, a cijela je akademska zajednica dobila zadatak prilagodbe novim standardima. U tom smjeru idu i nacrti promjena zakona o visokim učilištima koji težište stavlja na sveučilište, a ne na fakultete. Ujedno se pojavljuju zahtjevi za vrednovanjem i procjenom doprinosa visokog školstva ukupnom društvenom razvoju (gospodarski rast i druge dimenzije nacionalnog razvoja).

2.2.3. Obrazovanje odraslih

Mladi koji su izašli iz sustava formalnog obrazovanja mogu se uključiti u neki od organiziranih edukacijskih sadržaja unutar sustava obrazovanja odraslih. Njegovi ciljevi su razvoj sposobnosti, proširivanje i stjecanje novih znanja te poboljšanje stručnih kvalifikacija. Sustav obrazovanja odraslih ima dvije funkcije: kompenzacijsku (temeljno osposobljavanje) i funkciju daljnjeg trajnog obrazovanja i odgoja (te je stoga i važan segment u konceptu cjeloživotnog učenja).

Najvažnije zadaće programa u sustavu obrazovanja odraslih su funkcionalno opismenjivanje, završavanje osnovnog obrazovanja, profesionalno obrazovanje nekvalificiranih osoba, te prekvalificiranje nezaposlenih osoba. Školovanje odraslih provode srednje škole (javne), škole s pravom javnosti, pučka otvorena učilišta i druge ustanove, prema posebnim nastavnim planovima i programima prilagođenim odraslim osobama, a na temelju nastavnih planova i programa redovne srednje škole. U posljednje vrijeme formiraju se pri većim poduzećima obrazovni centri jer se sve više uviđa potreba za takvim oblikom obrazovanja.

Prema statističkim podacima Ministarstva prosvjete i športa (sada: Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa), u školskoj se godini 2000./2001. u Hrvatskoj obrazovanjem odraslih, prema verificiranim programima, bavilo 370 ustanova (srednjih škola, pučkih otvorenih učilišta i drugih ustanova). U tom se razdoblju u navedenim ustanovama obrazovalo približno 25.000 polaznika, od kojih je oko 11.000 steklo novo zanimanje (u programima prekvalifikacije i doškolovanja). U Hrvatskoj se, međutim, ne vode sustavni podaci o broju mladih koji su napustili redovno školovanje i o onima koji su nastavili školovanje u programima obrazovanja odraslih, što bi ubuduće bilo potrebno statistički pratiti.

Trenutan sustav obrazovanja odraslih ne postoji kao poseban sustav, nego je zakonski reguliran kao podsustav u sklopu redovnog obrazovanja. Perspektiva obrazovanja odraslih (kao i ostalog obrazovanja) sadržana je u koncepciji cjeloživotnog učenja, a problematiku obrazovanja odraslih treba regulirati posebnim propisima (Zakonom o obrazovanju odraslih), koji bi ujedinili sve obrazovne razine obrazovanja odraslih (od osnovne škole do stjecanja visokoškolske naobrazbe). Da bi se to ostvarilo, nužno je osigurati financiranje i potrebnu potporu društva u cjelini.

2.2.4. Neformalno obrazovanje

Neformalno obrazovanje obuhvaća ne samo organizirane nego i spontane obrazovne aktivnosti koje su uspostavljene izvan formalnog obrazovnog sustava. Prilagođeno je potrebama i interesima korisnika u svrhu usvajanja niza životnih vještina, specifičnih znanja, te upoznavanja s vrednotama i ciljevima demokratskog i civilnog društva. Razvijenost i raznolikost programa neformalnog obrazovanja odraz je razvijenosti društva u cjelini. Neformalno obrazovanje izuzetno je važno za suvremeni koncept cjeloživotnog učenja, tj. u okviru opredjeljenja za "društvo koje uči". Ono se javlja kao odgovor na nove zahtjeve koji se

ne svode samo na stjecanje znanja, nego i na postizanje i razvoj vještina u promijenjenim okolnostima suvremenog društva i tržišta rada. Unatoč tome, mladi još nisu dovoljno razvili svijest o potrebi stalnoga učenja i osposobljavanja.

Kod nas se provodi niz institucionaliziranih programa neformalnog obrazovanja koji se formuliraju prema interesima korisnika (otvorena, pučka učilišta, centri za kulturu, centri za učenje stranih jezika, autoškole, profesionalne udruge i poduzeća, vjerski centri, programi umjetničkog obrazovanja, planinarska i sportska društva, druge nevladine organizacije i sl.). Međutim broj mladih koji participiraju u takvim programima nije poznat jer se to ne prati. Osnovni problem je što su ti programi obrazovanja relativno slabo dostupni, tj. uglavnom su dostupni mladima u većim centrima i, češće, boljeg imovnog stanja (programi se uglavnom plaćaju), a i sustav njihove prezentacije je nerazvijen.

Poseban dio sustava neformalnog obrazovanja su obrazovni programi koje organiziraju i provode udruge građana. Ovi programi su velik i izuzetno slabo iskorišten resurs u obrazovanju, posebice u kontekstu rada s mladima, njihova okupljanja na zajedničkim interesima i organiziranog korištenja slobodnog vremena. Programi neformalnog obrazovanja nedovoljno su afirmirani, ali i od prosvjetnih vlasti i javnosti vrlo slabo prepoznat dio obrazovanja unatoč tome što trendovi u suvremenom svijetu idu prema njihovom uvažavanju, afirmaciji i vrednovanju.

Zadnjih godina pojavljuje sve veći broj udruga građana koje nude obrazovne programe, a ta to ne dobivaju znatniju potporu. Mladi takve programe rado prihvaćaju jer ih ne doživljavaju kao nametnute i obvezatne. Oni su odgovor na prirodnu i urođenu želju za učenjem. Mladi biraju područja i teme te doživljavaju afirmaciju i uspjeh jer u prvi plan dolaze njihovi interesi i sposobnosti, dok se u školama uglavnom prepoznaje ono što se ne zna. Međutim, većina je mladih slabo ili nikako informirana o mogućnostima neformalnog obrazovanja jer nema podataka o dostupnim resursima i programima.

U obilježje razvijenog demokratskog društva pripada i uvažavanje kriterija kompetitivnosti pri vrednovanju vještina i znanja stečenih neformalnim obrazovanjem. Stoga će se neformalno obrazovanje to više razvijati što društvo bude otvorenije, inovativnije i manje ovisno o državi, te će ga poslodavci sve više prihvaćati.

Osim formalnog i neformalnog obrazovanja, u konceptu cjeloživotnog učenja iznimno je važno i **samoobrazovanje**, tj. proces u kojem pojedinac stječe stavove, vrijednosti, vještine i znanja kroz svakodnevno iskustvo (u okviru obitelji, prijatelja, grupa vršnjaka, medija i drugih činitelja u osobnom i društvenom okružju).

Svaki od navedena tri tipa obrazovanja (formalno, neformalno i samoobrazovanje) ima specifičnu ulogu i nužan je za cjeloživotno učenje. Stoga bi promjene u obrazovnoj politici trebale biti fleksibilne i otvorene za uvažavanje i isticanje njihove uloge.

2.2.5. Informatizacija

Sve srednje škole u Hrvatskoj opremljene su računalnom i programskom podrškom. U tijeku je opremanje projektorima i prijenosnim računalima što će omogućiti korištenje informatičkih potencijala i izvan računalnih učionica. Temeljem ugovora između Ministarstva prosvjete i športa (sada: Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa) i Hrvatskog Telekomu sve su škole

dobile ISDN priključak na Internet i određen broj besplatnih sati korištenja. Sve škole imaju adresu za elektronsku poštu, a većina ih održava i svoje Internet stranice.

No, tehnološka opremljenost nije najvažniji pokazatelj stupnja informatičke razvijenosti. Nastavnici u školama dosad uglavnom nisu sustavno obrazovani za rad na računalima, a u pripremi i izvođenju nastave uglavnom se ne koriste mogućnostima koje nudi suvremena tehnologija. Informatizacija obrazovanja, uz masovnu informatičku izobrazbu nastavnika u što kraćem vremenu, mora biti stratezijsko opredjeljenje modernizacije i razvoja. Vijeće za informatizaciju školstva posebnu je pozornost posvetilo programima za obrazovanje i osposobljavanje nastavnika za primjenu informacijsko-komunikacijske tehnologije, promjeni planova i programa nastave informatike te digitalizaciji nastavnih sadržaja. Pitanje informatizacije ne može se reducirati na uvođenje informatike kao obveznoga predmeta nego ga treba cjelovito uklopiti u procese sustavnog prevladavanja otpora i ostvarivanja uvjeta za usvajanje novih znanja i tehnologija.

Iako je broj prodanih osobnih računala na hrvatskom tržištu u osjetnome porastu, opći je problem to što se manji dio stanovništva u Hrvatskoj koristi internetom, koji se uglavnom odnosi na mlađu populaciju. Tzv. internet-caffei, u kojima je uz naknadu omogućeno korištenje internetom, privilegij su nekolicine većih gradova. Na to svakako utječe i činjenica da su internet-usluge u Hrvatskoj još uvijek vrlo skupe. Rektori svih hrvatskih sveučilišta prepoznali su, i u posebnom priopćenju istaknuli, problem spore informatizacije visokoga školstva uzrokovan zastojsima u izgradnji Hrvatske akademske i istraživačke mreže CARNet. Naime, u ovom trenutku postoji 60-ak lokacija akademskih i istraživačkih ustanova koje čekaju na spajanje u CARNet. Do zastoja je došlo zbog politike Hrvatskog Telekoma, koji u akademskoj istraživačkoj zajednici ne vidi stratezijskog partnera u promociji novih tehnologija, nego je nastoji uklopiti u skroman raspon svojih standardnih usluga uz komercijalnu (u pravilu, visoku) cijenu naklade.

2.3. Zapošljavanje i poduzetništvo

2.3.1. Nezaposlenost i zapošljavanje mladih

Postojeći problemi u našem društvu, generirani strukturnom gospodarskom krizom, ali također i produbljeni vođenjem neuspješne politike njenoga rješavanja, utječu na život mladih, te produžavaju njihovu socijalnu i ekonomsku ovisnost i društvenu marginalizaciju. U tome posebno značenje imaju i aktualni problemi u zapošljavanju koji nisu specifični samo za mlade, nego za sve nezaposlene osobe neovisno o dobi. Ipak, nezaposlenost je uvijek osjetno izraženija kod mladih, a ukoliko traje duže ozbiljno usporava njihovo socio-ekonomsko osamostaljivanje. No, budući da je nezaposlenost strukturni problem, nju nije moguće riješiti parcijalnim programima. Njima ona može biti samo ublažena. U tome je smislu sveobuhvatna državna politika rješavanja gospodarske krize dugoročno jedini djelotvorni pristup.

U kontekstu zapošljavanja mladih, ipak se prepoznaju i oni problemi koji su specifični za mlade. To su, primjerice, nedostatak mehanizama koji bi osigurali postupnu tranziciju mladih iz pasivnog u radni dio populacije, nedostatak procesa kroz koje bi mogli steći potrebno iskustvo za prvo zapošljavanje, te nedostupnost financijske potpore za njihove poduzetničke

inicijative. Poseban problem predstavlja i činjenica da se mladi gotovo u potpunosti osjećaju ovisnima od pomoći institucija te da su očekivanja od države i njenih institucija nerealno visoka.

Krajem prosinca 2001. godine u evidenciji Hrvatskog zavoda za zapošljavanje (dalje: Zavod) bilo je prijavljeno 395.141 nezaposlenih osoba. Od toga, u dobi od 15 do 29 godina bilo je 164.365 osoba, odnosno 41,6%. U toj dobnoj skupini 78,5% mladih ima srednje, visoko ili više obrazovanje, 7,1% ima nižu stručnu spremu i polu kvalifikaciju, a 14,4% je bez kvalifikacije.

Za velik broj radnih mjesta, prilikom zapošljavanja traži se odgovarajuće radno iskustvo što predstavlja posebnu teškoću kod zapošljavanja mladih osoba. Naime, krajem listopada 2001. godine, u dobnoj skupini od 15 do 29 godina, bilo je 82.472 ili 50,7% osoba bez odgovarajućeg radnog iskustva. Kod mladih zasad prevladava kratkotrajna nezaposlenost: 83.477 osoba ili 56,9% čeka na zaposlenje do godine dana, 45.082 (30,7%) od jedne do tri godine, a 18.197 osoba (12,4%) čeka na zaposlenje duže od tri godine.

U razdoblju od siječnja do listopada 2001. godine iz evidencije Zavoda zaposlilo se 72.470 osoba u dobi od 15 do 29 godina, točnije 18.685 ili 35% više nego u istom razdoblju prethodne godine. Među zaposlenim mladima najviše ih je s KV i VKV stručnom spremom (45,7%), te sa srednjom stručnom spremom (28%). Promatrano po kvalifikacijskoj strukturi, najviše se zaposlilo KV i VKV radnika (33.152 ili 45,7 %), a najmanje VŠS osoba (3.462 ili 4,8 %).

Zapošljavanje, a osobito zapošljavanje mladih prioriteta je zadaća i socijalne i gospodarske politike u Hrvatskoj. Tako je Vlada, polazeći od analize nezaposlenosti, s posebno izdvojenim promatranjem stanja nezaposlenosti mladih u dobi od 15 do 29 godina, početkom 2002. godine donijela Program poticanja zapošljavanja.

U paketu od šest mjera za poticanje zapošljavanja, dva se programa direktno odnose na pomoć u zapošljavanju mladih. Programom pod nazivom "S faksa na posao", kroz pet se mjera predviđa sufinanciranje zapošljavanja visokoobrazovanih mladih ljudi, a programom "Iz učionice u radionicu" sufinancira se zapošljavanje kvalificiranih mladih ljudi u obrtništvu.

Program poticanja zapošljavanja vođen je principom kompleksnog i cjelovitog pristupa, te donosi mjere kojima se sufinancira zapošljavanje, samozapošljavanje i obrazovanje u cilju podizanja razine zapošljivosti. Stoga se, uz osnovnu djelatnost Zavoda za zapošljavanje, koordinirana aktivnost državne strukture na području poticanja zapošljavanja mora promatrati unutar okvira toga Programa.

Pored spomenutoga Programa Zavod stalnim redovnim aktivnostima osigurava stručnu pomoć nezaposlenima te pomaže u izboru i traženju zanimanja i zaposlenja (informiranje i savjetovanje).

Zavod je 1998. g. razvio pet novih programa s ciljem utjecaja na kretanja na tržištu rada i poticanja novog zapošljavanja (mjere za zapošljavanje, mjere za samozapošljavanje, kreditiranje malog i srednjeg poduzetništva, javni radovi, zbrinjavanje viška zaposlenika).

U okviru programa poticajnih mjera zapošljavanja, Zavod je sufinancirao zapošljavanje 7.540 mladih do 30 godina starosti bez radnog iskustva. Mjerom sufinanciranja zapošljavanja s dodatnim osposobljavanjem (gubitak znanja i vještina zbog dugotrajne nezaposlenosti) zaposlena je 7.431 osoba, od kojih 4.459 ili 60% mladih do 30 godina starosti. Sufinanciranjem stručnog osposobljavanja, prekvalifikacije i dokvalifikacije, obuhvaćeno je 3.119 osoba, od kojih 2.027 ili 65% mladih do 30 godina.

Zavod provodi i poseban projekt kojega financira European Training Foundation, s ciljem smanjenja nezaposlenosti mladih u dvije županije (Bjelovarsko-bilogorska, Požeško-slavonska) korištenjem iskustava europskih zemalja s lokalnim partnerstvima. Suradnjom socijalnih partnera na lokalnoj razini (Ministarstvo prosvjete i športa – sada Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa, lokalna samouprava, škole, Hrvatski zavod za zapošljavanje, lokalni poduzetnici i poduzeća, sindikati), izrađuje se program obuke i zapošljavanja mladih kvalificiranih za zanimanja koja nisu tražena na tržištu rada u ovim dvjema županijama. Očekuje se da će pozitivna iskustva vezana uz stvaranje lokalnih partnerstava biti proširena i na ostale županije u Hrvatskoj

Osim navedenih, u Hrvatskoj se i nizom drugih mjera nastoji stvoriti povoljna klima za razvoj tržišta rada. Programima kreditiranja poduzetničkih projekata po povoljnijim uvjetima od tržišnih, koje provode Ministarstvo za obrt, malo i srednje poduzetništvo (sada: Ministarstvo gospodarstva, rada i poduzetništva) i Hrvatska banka za obnovu i razvoj, potiče se i novo zapošljavanje. U mnogim mjestima djeluju razvojne agencije i poduzetnički centri, koji svojim radom potiču inovacije i poduzetništvo.

Samo snažan gospodarski rast tijekom nekoliko sljedećih godina može značajnije utjecati na povećanje zapošljavanja i smanjenje nezaposlenosti. Hrvatska se opredijelila za tržišno gospodarstvo i poduzetništvo kao temeljne odrednice svog razvoja, pa je, sukladno tome, potrebno što prije stvoriti bolje uvjete za poticanje poduzetništva, uklanjajući istodobno sve prepreke koje sputavaju njegov rast. U tome smislu bi i reforme koje proistječu iz procesa pristupanja Hrvatske Europskoj uniji mogle bitno ubrzati razvoj tržišnog gospodarstva, poduzetništva i strukturnih prilagodbi koje će, između ostaloga, utjecati na smanjenje nezaposlenosti mladih.

2.3. 2. Poduzetništvo kao resurs

Strategijsko opredjeljenje Hrvatske, izraženo u programu pod nazivom "Hrvatska za 21. stoljeće", usmjereno je na razvoj malog i srednjeg gospodarstva kao pokretača ukupnog gospodarskog razvoja. Razvoj tog dijela gospodarstva potiče se novousvojenim Zakonom o poticanju razvoja malog gospodarstva i Programom razvoja malog gospodarstva. Rečeni program je kao jednu od strateških odrednica i ciljeva razvoja uvrstio i obrazovanje za poduzetništvo i osposobljavanje mladih za poduzetnike kroz redovno i dopunsko obrazovanje što je i jedan od osnovnih preduvjeta za ostvarivanje razvoja.

Obrazovanjem za poduzetništvo i u poduzetništvu omogućuje se stjecanje potrebnih stručnih znanja i vještina neophodnih za uspješno poslovanje. Razvijanje takvih vještina kod mladih u cijelosti utječe na povećanje njihovih šansi za zapošljavanje, te doprinosi razvoju. Mladi su, kao nositelji novih znanja i vještine prilagodbe novim tehnologijama, društvena skupina koja jamči višestruki povrat uloženoga. Stoga samo njihova kvalitetna priprema i edukacija osigurava učinkovitost predviđenih mjera razvoja gospodarstva.

Uz problem nedostatka poduzetničkog duha kod mladih te potrebu za aktivnijim pristupom razvijanju poduzetničkih vještina, potrebno je razvijati sustav međusobnog povezivanja nositelja poticajnih mjera i samih mladih. Velik broj potencijalnih mladih korisnika nema informacije o postojećim poticajnim mjerama i mogućnostima ili ne dobivaju dovoljno kvalitetnu savjetodavnu potporu pri prvom susretu s nekom vrstom poticaja. Nositelji poticajnih mjera također nisu dovoljno informirani o potrebama mladih kao potencijalnih korisnika.

2.4. Socijalna politika prema mladima

Pod socijalnom politikom prema mladima ovdje podrazumijevamo sustav usmjerenih društvenih intervencija (potpore i službe) u funkciji prevladavanja socijalnih rizika, ublažavanja socijalnih nejednakosti, ujednačavanja životnih šansi te poticanja društvene solidarnosti i integracije. To je nužno za bolju socijalnu integraciju svih mladih, a posebice skupina koje trebaju dodatnu pozornost i potporu.

Mladi su u cjelini u nepovoljnijem socio-ekonomskom položaju u odnosu na druge dobne skupine. To znači da mladi ne raspolažu imovinom (nekretninama, ušteđevinom i dionicama), teško se zapošljavaju i dolaze do stana te ovise o pomoći roditelja. Tranzicijski procesi povećavaju stupanj neizvjesnosti za mlade koji, završavajući obrazovanje, nemaju jasne perspektive o mogućnostima zapošljavanja, profesionalnog razvoja te vođenja samostalnog i produktivnog života.

Hrvatska dijeli neke od europskih trendova: u zemljama srednje i sjeverne Europe mladi su tijekom 90-ih postali najsiromašnija skupina stanovništva. Zemlje u tranziciji izložene su dodatnim rizicima socijalne diferencijacije, snižavanja razine socijalne zaštite i pojavi novih rizika (organizirani kriminal, maloljetnička delinkvencija, konzumacija droga, trgovina ljudima i komercijalna seksualna eksploatacija).

Osnovne determinante socijalnog položaja najvećeg dijela mladih i stupnja njihove integracije su: uključenost u obrazovni ili radni proces, obiteljska podrška, lokalna zajednica i vršnjačke skupine. U teškom su položaju mladi koji napuštaju obrazovanje prije stjecanja kvalifikacije, oni koji po završenom obrazovanju dugo čekaju posao ali i oni koji se zapošljavaju u nesigurnim, loše plaćenim pa i rizičnim poslovima. Podstanari i roditelji male djece imaju uz to znatno veće troškove. Zahvaljujući visokom stupnju obiteljske solidarnosti i dugotrajnoj podršci roditelja, najveći dio mladih nije prepušten sam sebi što uvelike ublažava socijalne

rizike. No, nisu ni sve obitelji u stanju podržati svoje mlade članove. Procjenjuje se, naime, da oko 10% stanovništva Hrvatske živi ispod nacionalnog praga siromaštva. Socio-ekonomska situacija je osobito teška u ratom pogođenim područjima. Mladi iz siromašnih i disfunkcionalnih obitelji trebaju veću društvenu pomoć kako bi se izjednačile njihove šanse u obrazovanju i zapošljavanju.

Kvalitetan život i uključivanje u društvene tokove dodatno su otežani mladima koji žive u krajevima udaljenim od većih centara (otocima, selima i manjim gradovima) gdje su vrlo male mogućnosti izbora obrazovanja i zapošljavanja te dostupnosti informacija i organiziranih sadržaja i službi prilagođenih potrebama mladih.

Na područjima direktno pogođenim ratom došlo je do dezintegracije zajednice, pa mladi ljudi žive u okruženju podijeljenosti i tenzija. Pitanja povratka prognanih i izbjeglih, obnove i povrata imovine, njihova zapošljavanja, reintegracije u društvo te izgradnje suživota svakodnevni su izazovi za mlade na tim područjima gdje je gospodarska aktivnost još uvijek niskoga intenziteta. Programi koje provode strane i domaće nevladine organizacije, usmjereni na ekonomsku revitalizaciju i socijalnu integraciju, samo donekle ublažavaju posljedice rata.

Socijalno nepovoljni položaj mladih povezan je i s problemom otežanog stambenog osamostaljivanja. Tome su uzrok skupi stanovi privatnih najmodavaca, problem neregistriranih ugovora o najmu, nedostupnost subvencija za troškove stanovanja, skroman obim socijalne stanogradnje, nedostupnost poticane stanogradnje zbog kreditne nesposobnosti mladih, te ukupne visine troškova stanogradnje.

Navedeni činitelji povećavaju socijalnu ranjivost mladih, a vjerojatno utječu i na sve kasnije zasnivanje obitelji i roditeljstvo. Socijalni standard i proces modernizacije zahtijevaju zaposlenost oba roditelja, a ne postoje zadovoljavajući prateći društveni servisi koji bi to omogućili.

Uz sve navedeno, neke skupine mladih u većoj su mjeri socijalno isključene zbog predrasuda ili prekida veza s obitelji i zajednicom. Pri određivanju socijalno isključenih skupina javlja se problem njihovog prepoznavanja. Samo za neke skupine postoji šire prihvaćeno priznavanje njihove veće ranjivosti i socijalnih rizika kojima su izloženi, dok o marginaliziranosti drugih postoji svijest samo kod malog dijela javnosti. Istraživanje stavova mladih adolescenata pokazalo je da više od 50% smatra kako su u Hrvatskoj nepravedno tretirane osobe s invaliditetom i siromašne osobe, dok nešto manje od polovice smatra da su nepravedno tretirani pripadnici drugih etničkih i vjerskih zajednica. Istraživanja su također pokazala da postoji socijalna distanca prema određenim nacionalnim manjinama, a najveća je prema Romima. O nekim specifičnim skupinama postoje u javnosti izrazito negativni stereotipi, izbjegavanje i/ili strah, što dodatno pojačava njihovu socijalnu isključenost (npr. osobe manjinskih seksualnih orijentacija, žrtve komercijalne seksualne eksploatacije, oboljeli od AIDSa ili duševnih bolesti i dr.).

2.4.1. Mladi koji ne završavaju srednju školu

Među mladima, posebice adolescentima, zabrinjava skupina onih koja ne pohađaju ili nisu završili srednju školu. Ova skupina je izrazito socijalno ranjiva jer je izložena rizicima

siromaštva (ograničena mogućnost zapošljavanja) i razvoja društveno neprihvatljivog ponašanja.

O uzrocima zbog kojih mladi ne upisuju ili ne završavaju srednju školu, ne zna se puno, te im se ne posvećuje dovoljna pozornost. U selima udaljenim od većih gradova često se kao uzrok spominje skup prijevoz do škole i loša prometna povezanost. Dio mladih koji se suočava s teškoćama odrastanja ne dobiva dovoljnu podršku u školi, obitelji ni lokalnoj zajednici na njima prihvatljiv način, te odustaje od daljnjeg školovanja.

Poseban problem je i neadekvatna uključenost socijalnih službi i lokalnih zajednica u stvaranju mehanizama socijalne podrške i integracije.

2.4.2. Mlade osobe s invaliditetom

Sve društvene intervencije prema osobama s invaliditetom moraju imati za cilj postizanje najveće moguće samostalnosti svake osobe, ekonomske nezavisnosti i pune integracije u društvo. Za to je potrebna suglasnost i koordinirana akcija svih sektora, ali i različitih političkih razina, ali se stvarna integracija mora i jedino može dogoditi na razini lokalne zajednice.

Mlade osobe s invaliditetom heterogena su skupina, s različitim vrstama i stupnjevima ograničenja sposobnosti. Heterogenost te skupine mladih povećana je i činjenicom da je jednima, zbog njihovih osnovnih teškoća, istodobno potrebna zdravstvena i obrazovna skrb, a često i socijalna, odnosno materijalna pomoć. Obrazovanje je ustavna i zakonska obveza te je kao takvu trebaju pratiti i drugi sustavi (zdravstvo i socijalna skrb). Iako kroz sustav socijalne skrbi različita prava na pomoć (uključujući novčanu pomoć, institucijski i udomiteljski smještaj) ostvaruje oko 15.000 mladih, zasigurno je jedan određeni broj učenika s teškoćama u razvoju zbog posebnih nastavnih programa koji se provode u svim školama zaknut za određena prava iz sustava socijalne skrbi, uglavnom zbog nedovoljne povezanosti sustava, ali i zbog toga što roditelji ne poznaju dovoljno njihovih prava.

U procesu odrastanja, osamostaljivanja i aktivnog uključivanja u zajednicu mladi s invaliditetom suočavaju se s višestrukim ograničenjima i zaprekama. Pored onih koje im nameće sama bolest ili invaliditet, još su teže zapreke u predrasudama i neznanju okoline, zastarjelim modelima zbrinjavanja te pretjerano zaštićujućim ili odbacujućim obiteljima. Tu su i brojne fizičke barijere koje onemogućuju pristup i sudjelovanje.

U mladenačkoj dobi donose se iznimno važne odluke koje određuju budućnost osobe s invaliditetom. Roditelji i stručnjaci donose odluke koje u velikoj mjeri određuju kvalitetu života, stupanj osposobljenosti i podrške za samostalan život i odlučivanje. Takve odluke mogu biti u neskladu s voljom mlade osobe i načelom najveće moguće samostalnosti. Stoga je posebno važno naglasiti potrebu zajedničkog djelovanja za osobe s invaliditetom triju osnovnih sustava – prosvjete, socijalne skrbi i zdravstva.

Unutar različitih organizacija osoba s invaliditetom (udruženja i saveza) mladi imaju marginalnu poziciju, teško artikuliraju svoje zahtjeve i nedovoljno sudjeluju u odlučivanju. Stoga te organizacije nisu uvijek najbolji zagovornici njihovih specifičnih potreba i interesa .

Integracija u vršnjačke skupine i organizirane kulturne, zabavne i sportske aktivnosti, izlete i putovanja velikim je dijelom onemogućena fizičkim barijerama i nedovoljnom educiranošću mladih za prihvaćanje i pomoć vršnjacima s teškoćama u razvoju.

Mogućnost za samostalan život mladih osoba s invaliditetom uglavnom se svodi na izbor između života s roditeljima ili života u instituciji, što nije prihvatljivo sa stajališta prava na najveću moguću samostalnost. Male stambene zajednice, kao oblik zaštićenog stanovanja u okviru lokalne zajednice, još su vrlo rijetke i koristi ih vrlo mali broj osoba. Ministarstvo rada i socijalne skrbi (sada Ministarstvo zdravstva i socijalne skrbi) u posljednje vrijeme proklamira novi, moderniji koncept koji obuhvaća, između ostaloga, decentralizaciju, deinstitutionalizaciju i inkluziju.

2.4.3. Mladi s poremećajima u ponašanju

Mladost je vrijeme potencijalno učestalijih rizičnih ponašanja i veliki broj mladih prekrši društvene norme, a da to ne ostavi trajnijeg traga na njihov razvoj. Iako samo manji dio mladih prekrši zakon, ali i ponovi kaznena djela, njihov udio u ukupnom kriminalitetu je značajan. Kršenje društvenih normi i zakona nije štetno samo za oštećenike i počinitelje, nego čini štetu sveukupnoj društvenoj slici o mladima, jer pridonosi etiketiranju mladih kao problematičnih, za razliku od drugih dobnih skupina.

Podaci o poremećajima u ponašanju i kriminalitetu mladih u velikoj mjeri su određeni definicijom, načinom registriranja i efikasnošću službi (policije, pravosuđa i socijalne skrbi). Tako je promjenom zakona i kriminalizacijom posjedovanja male količine droge došlo do prividnog porasta broja počinjenih kaznenih djela, iako se radilo o njihovom drugačijem definiranju. U isto je vrijeme i donesen *Zakon o sudovima za mladež* koji naglašava potrebu izvansudskih postupaka prema maloljetnim i mlađim punoljetnim osobama. Tako se značajno povećao broj mladih u sukobu s zakonom koji su se našli u nekom obliku tretmana centara za socijalnu skrb.

Treba naglasiti da je Hrvatska, kao i sve bivše socijalističke zemlje, imala nisku stopu kriminaliteta mladih u odnosu na Zapad. Dok je u drugim tranzicijskim zemljama došlo do velikog porasta kriminaliteta mladih, prema podacima MUP-a, u Hrvatskoj za sada možemo govoriti o velikom porastu samo u odnosu na posjedovanje opojnih droga (što je u većoj mjeri posljedica strožih zakonskih odredbi), a izvjestan porast bilježi se i u broju kaznenih djela protiv imovine. Zabilježen je, međutim, pad broja mladih izvršitelja teških kaznenih djela protiv života i tijela.

Zloupotreba i preprodaja psihoaktivnih droga prepoznati su kao važan društveni problem. Društvena intervencija ne iscrpljuje se na strožim mjerama prijavljivanja i kažnjavanja, nego se razvija i vrlo raznolik sustav intervencija za pomoć ovisnicima u liječenju i resocijalizaciji.

Poremećaji u ponašanju koji po težini ne spadaju uvijek u kaznena djela mogu po svojim posljedicama biti jednako razorni. Nasilničkog ponašanje u školama prepoznato je kao ozbiljan društveni problem koji zahtijeva poseban program mjera, a koji je u 2001. godini donijela Vlada Republike Hrvatske. Potrebno je i dalje razvijati sustav prevencije poremećaja u ponašanju kao jednog od osnovnih preduvjeta za smanjenje kriminaliteta. Praćenje rizičnih činitelja u nastajanju poremećaja u ponašanju također se očituje kroz nedovoljnu povezanost

različitih sustava koji skrbe o djeci i mladima. Škole, primjerice, kao institucije kroz koje prolazi najveći dio populacije mladih, najčešće nisu upoznate s djelovanjem centara za socijalnu skrb prema obitelji i djeci te ne mogu pružiti niti primjereni tretman učeniku kojemu je to potrebno, naravno i obrnuto, neprimjereno obavještavanje centara za socijalnu skrb, također uvjetuje nepravodobni tretman obitelji.

Posljednjih nekoliko godina u velikim je gradovima, posebice u Zagrebu i Splitu, zabilježeno nekoliko slučajeva huliganskoga divljanja na sportskim manifestacijama s većim brojem ozlijeđenih i velikom materijalnom štetom. Razmjeri nasilja i sukoba nadilaze prihvatljive ili očekivane oblike manifestacija regionalnoga rivalstva ili političkoga opredjeljenja pojedinih navijačkih skupina.

U Zagrebu je zabilježeno i nekoliko slučajeva rasističkoga huliganstva. Neke skupine otvoreno zastupaju rasističke i post-nacističke ideje i nasilje prema pripadnicima nacionalnih manjina, homoseksualcima i političkim neistomišljenicima. Obiteljski odgoj i propuštanje roditeljske skrbi o druženju i načinu korištenja slobodnog vremena svoje djece, zanemarenost odgojne funkcije škole, kao i nedovoljan interes ostalih čimbenika u lokalnoj zajednici za potrebe i probleme mladih, doprinosi prepuštanju dijela mladih sebi i ulici, nastanku i manipulaciji neformalnim skupinama mladih te stvara stanje u kojem se reakcijama policije i pravosuđa, primjenom postojećih zakonskih sredstava i mjera, ponekad ne postiže djelotvorno sprječavanje radikalizacije ponašanja. Pojave rasizma i ksenofobije u Hrvatskoj su marginalne, što ne znači da one ne mogu ojačati kao što se to zbiva u drugim zemljama. U tome je smislu vrlo bitno osnažiti društvene mehanizme prevencije i pravovremenoga sankcioniranja takvih pojava.

U našem se društvu neprimjereno mnogo očekuje od mjera kazneno pravne reakcije u području prevencije i sprječavanja poremećaja u ponašanju mladih, pa u nedopustivoj mjeri izostaje rad na pravodobnom identificiranju i poduzimanju mjera zdravstvene, odgojno-obrazovane, obiteljsko-pravne i socijalno-zaštitne i intervencije radi osiguranja odgoja i pravilnog razvitka mladih.

Odgovor društva prema prekršiteljima zakona koji su mlađi od 18 godina (iznimno, kao mlađi punoljetnici, do 21 godine), bitno se razlikuje u odnosu na mlade koje se smatra odraslima. U *Zakon o sudovima za mladež* ugrađeni su najsuvremeniji pristupi s naglaskom na izbjegavanje lišavanja slobode i pozitivne mjere restitucije, posebne obveze, izvansudsku nagodbu i rad za dobrobit zajednice. Unatoč nekim pomacima, većina mjera nije još zaživjela u praksi jer je za njihovo provođenje potrebno ostvariti brojne pretpostavke, kao što su primjerena mjesta i programi za odrađivanje društveno korisnog rada, savjetovišta za mlade za izvršavanje posebne obveze uključivanja u rad savjetovišta, osposobljeni posrednici (medijatori) za provođenje izvansudske nagodbe.

Centri za socijalnu skrb provode odgojne mjere i nadzor nad mladima s poremećajima u ponašanju ali i nadzor nad obiteljima koje djeci ne pružaju adekvatnu skrb. Djeca i mladi s poremećajima u ponašanju mogu biti izdvojeni iz obitelji i smješteni u domove socijalne skrbi ili uključeni u njihov dnevni tretman. Pored domova socijalne skrbi, mladi s poremećajima u ponašanju mogu biti upućeni u odgojnu ustanovu, te u odgojni zavod ili maloljetnički zatvor.

Institucionalni tretman mladih s poremećajima u ponašanju upitne je učinkovitosti. Zastarjelost metoda, nizak standard i nedovoljan broj stručnjaka ne osiguravaju okruženje

potrebno za pozitivnu promjenu u ponašanju. Nedostaju manji, fleksibilni i pojedincima bolje prilagođeni programi (stambeno-terapijske zajednice, specijalizirano udomiteljstvo i slično).

U provođenje mjere pojačane brige i nadzora mnogi centri za socijalnu skrb uključuju vanjske suradnike, a u novije vrijeme dobri su rezultati postignuti uključivanjem mladih ljudi u svojstvu pomagača i savjetnika (vršnjaci-pomagači, program "Veliki brat – velika sestra" i slično). Trenirani i motivirani mladi pomagači vrijedan su i još nedovoljno iskorišten resurs u prevenciji i tretmanu mladih s poremećajima u ponašanju.

Primarna prevencija poremećaja u ponašanju obuhvaća sustav intervencija u kojem sudjeluje obitelj, škola, lokalna zajednica, sportski klubovi, vjerske i nevladine organizacije i drugi, no sustav nije cjelovit, u potpunosti osmišljen i koordiniran. Sekundarna (selektivna i indicirana) prevencija često se odvija pod nadzorom ili kroz direktno izvršenje socijalnih službi. Posljednjih godina značajan doprinos u sekundarnoj prevenciji daju svojim programima i nevladine organizacije.

Mladima koji su bili upućeni na resocijalizaciju u ustanove ili zatvor, kao i mladima koji su se liječili od ovisnosti, uglavnom nedostaje podrška pri ponovnom integriranju u svoju lokalnu zajednicu i obitelj. Izostanak takve podrške redovito vodi ponovnom izvršenju kaznenih djela.

Mladi nisu samo počinitelji kaznenih djela, nego su i njihove žrtve. Podaci MUP-a pokazuju da su u posljednjih pet godina udvostručena kaznena djela protiv imovine u kojima su oštećene mlade osobe, a zabilježen je i porast kaznenih djela spolnog zlostavljanja mladih. Posebno zabrinjava zabilježeni porast kaznenih djela zapuštanja i zlostavljanja djece i maloljetnika te izloženost mladih nasilničkom ponašanju u obitelji, a što nedvojbeno upućuje da mladi, prijeko potrebne uvjete za primjeren razvitak i zaštitu, često nemaju niti od strane roditelja iako se to, po prirodi stvari, upravo od njih najviše očekuje. To ukazuje na potrebu razvijanja programa za učinkovitiju samozaštitu i prevenciju kaznenih djela kojima su žrtve mlade osobe.

2.4.4. Položaj mladih Roma

Od svih nacionalnih manjina i etničkih skupina u Hrvatskoj, Romi nedvojbeno imaju najteži socijalni položaj, uvjetovan visokim stupnjem socijalne isključenosti. Romi su samo u nekim sredinama integrirani, a u nekima i asimilirani.

Stereotipi i socijalna marginalizacija dovodi do socijalne mimikrije (tendencija neizjašnjavanja o vlastitom nacionalnom identitetu i priklanjanje većinskom), zbog čega se ni do danas ne može sa sigurnošću reći koliko ima Roma u Hrvatskoj, a procjene su vrlo različite. U posljednje vrijeme šire je prihvaćena procjena UNICEF-a- Ureda za Hrvatsku da u Hrvatskoj živi oko 40 000 Roma. Jedan dio romske populacije nema hrvatsko državljanstvo, što ih onemogućava u ostvarivanju temeljnih građanskih prava i pristupu svim oblicima socijalne zaštite. Uz ovu skupinu, najteži je položaj Roma koji žive u getoiziranim naseljima bez ikakve infrastrukture.

Prema istim podacima procjenjuje se da svega oko 10% romske djece završava osnovnu školu, a broj mladih Roma koji pohađaju i završavaju srednju školu gotovo je zanemariv. Uzroci su tome u tradiciji i načinu života, ali i u društvenom neprihvatanju Roma. Djeca odrastaju u teškim socio-ekonomskim prilikama, uz neadekvatnu skrb o zdravlju, prehrani i

higijeni. Mladi ljudi bez naobrazbe, uz to izloženi predrasudama, izuzetno se teško zapošljavaju. Prema tradiciji, mladi Romi vrlo rano zasnivaju obitelj, već u adolescenciji, te ne raspolažu suvremenim znanjima o planiranju obitelji i skrbi o djeci.

Javne službe nerijetko otklanjaju odgovornost za položaj Roma pozivajući se na načelo nediskriminacije i jednaki tretman za sve bez obzira na etničku pripadnost. Međutim, odgovornost je društva i institucija da prepozna one koji su u neravnopravnom položaju i da razvije učinkovite mjere za smanjenje socijalne isključenosti i izjednačavanje šansi. Uz socijalnu zaštitu, potrebna je koordinirana aktivna politika svih sektora te fleksibiliniji, kulturalno prilagođeni programi obrazovanja, zdravstvene zaštite i zdravstvene edukacije, poticanja odgovornog roditeljstva, zapošljavanja, stanovanja i drugo.

2.4.5. Mladi bez podrške obitelji

Skupina mladih koji su iz različitih razloga ostali bez podrške obitelji bročano je mala ali zahtijeva veliku odgovornost društva u pogledu izjednačavanja životnih šansi. Javne službe postaju "institucionalni roditelj" djeci i mladima o kojima ne može brinuti njihova obitelj te imaju odgovornost podržavanja mladih do njihova osamostaljivanja. Trenutno se u domovima za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi nalazi oko 230 mladih u dobi od 15. do 21. godine. Usto, određen broj mladih nalazi se u domovima za odgoj i specijaliziranim odgojnim institucijama za djecu s teškoćama u razvoju koja ne mogu računati na podršku obitelji nakon završetka smještaja.

Institucije ne pružaju mladima životne vještine potrebne za dobru socijalnu integraciju. Po završetku srednje škole mladi moraju napustiti dom, a da pri tom često nemaju gdje ni kome otići. Unatoč naporima centara za socijalnu skrb, smještaj, zapošljavanje i integracija vrlo se teško ostvaruju. Višegodišnji boravak u domu zbog nepostojanja posebnih domova za izvršavanje mjera prema mladima s poremećajima u ponašanju, pa time i nepremostivih teškoća u provedbi diferenciranog tretmana, u okolnostima zajedničkog života, nepovoljno djeluju na razvitak mladih koji su u ovakve domove smješteni radi postizanja zaštite od rizičnih i ugrožavajućih okolnosti kojima su bili izloženi u svojoj obitelji.

U okviru sustava socijalne skrbi, veliki je napredak ostvaren uspostavljanjem malih stambenih zajednica u kojima se mlade osobe osposobljavaju za samostalan život. Nažalost, njihov kapacitet obuhvaća tek nekoliko stanova, ali se planira proširenje kapaciteta za taj oblika skrbi. No, to ne predstavlja trajno stambeno rješenje kojeg bi morala osigurati lokalna zajednica. Odgovornost društva za obrazovanje mladih bez roditeljske skrbi završava sa stjecanjem zvanja u srednjoj školi. Tek je nedavno, prvi put, Ministarstvo rada i socijalne skrbi (sada Ministarstvo zdravstva i socijalne skrbi) osiguralo financijsku potporu nekim mladima koji su se uspjeli upisati na fakultete.

2.5. Zdravstvena zaštita i reprodukcijsko zdravlje

Unatrag deset godina započele su u Europi društvene promjene koje značajno utječu na zdravlje cjelokupnog stanovništva, a osobito na zdravlje djece i mladih. Treba istaknuti tri promjene i/ili društvena zbivanja koje će dovesti ili su već dovela do promjena u pobolu

mlade populacije: migracije stanovništva (istok-zapad); promjene u sustavima zdravstvene zaštite (zdravstvene reforme u velikom broju europskih zemalja iz različitih razloga i s posve suprotnim tendencijama); snažno usmjerenje k privatizaciji u zdravstvu u tranzicijskim društvima (suprotno procesu vraćanja javnozdravstvenoj orijentaciji i državnoj odgovornosti i financiranju u zdravstvu u razvijenim zemljama).

Navedene promjene se događaju i u Hrvatskoj i utječu na zdravlje mladih mijenjajući "zdravstvenu sliku" ove populacije. Sve značajnije mjesto u patologiji mladih danas zauzimaju poremećaji i bolesti povezane s određenim ponašanjima, navikama i stilovima življenja (prekomjerno konzumiranje alkohola, pušenje duhana, te uživanje psihoaktivnih droga, rizično seksualno ponašanje i spolno prenosive bolesti, neadekvatna tjelesna aktivnost, kvaliteta prehrane, poremećaji uzimanja hrane te posljedice prometnih nesreća), te psihosocijalni problemi (samoubojstva i duševni poremećaji), dok je, za razliku od mnogih europskih zemalja, znatno manje izražen problem "dječjih" zaraznih bolesti (zahvaljujući dugogodišnjoj i ustrajnoj imunizaciji). No, kod nas su značajan problem ozljede i smrti uzrokovane lako dostupnim vatrenim oružjem i zaostalim minsko eksplozivnim sredstvima nakon rata.

S motrišta zdravstvene službe skupine mladih u dobi od 15 do 19 i od 20 do 29 godina bitno se razlikuju po svojim biološkim i sociološkim obilježjima. Mladi od 15 do 19 godina su skupina koja se još nalazi u periodu rasta i razvoja, kako tjelesnog tako i psihičkog. Velika većina je u procesu organiziranog sustava odgoja i obrazovanja i vezana je uz obitelj. Skupina mladih od 20-29 godina je u procesu daljnjega obrazovanja, rada ili traženja posla, ekonomskog osamostaljivanja i osnivanja vlastitih obitelji. Na razlike u ovim skupinama upućuju i podaci koji su dio zdravstvenih pokazatelja o zdravstvenom stanju stanovništva u Hrvatskoj.

Prema podacima Hrvatskog zavoda za javno zdravstvo, vodeći uzroci smrti djece i mladih u dobi od 15 do 19 godina, u 2000. godini, bili su: ozljede (uključujući prometne nesreće i samoubojstva), novotvorine (tumori), bolesti cirkulacijskog sustava, bolesti živčanog sustava i kongenitalne malformacije (prirođeni nedostaci). Prometne nesreće koje su jedan od vodećih uzroka smrti danas se smatraju preventabilnim smrtima. Na njih se može utjecati odgovarajućim zdravstveno-odgojnim mjerama (odgoj djece i odraslih u cilju valjanog ponašanja u prometu) te javnozdravstvenim mjerama (edukacija i uključivanje cijele zajednice u programe prevencije ozljeda i nesreća) i represivnim mjerama (primjerice, kontrola obvezatne uporabe kaciga pri vožnji na motoru, isključivanje iz prometa vozača pod utjecajem alkohola). Samo 1995. godine, od ukupnog broja poginulih u prometnim nesrećama 31.3% (oko 1200) bili su mladi u dobi od 18 do 29 godina. Prema podacima MUP-a u 2000. godini u prometu je poginulo 655 osoba, od toga 236 ili 36% u nesrećama u kojima su sudionici bili mladi vozači do 24 godine.

Bolesti i stanja (dijagnoze) utvrđena u primarnoj zdravstvenoj zaštiti za djecu i mlade u dobi od 7 do 19 godina u 2000. godini su: na prvom mjestu s 49,3% bolesti dišnog sustava, zarazne i parazitarne bolesti sa 7,9 %, slijede bolesti kože i potkožnog tkiva, ozljede i trovanja, bolesti oka, te bolesti mokraćnih i spolnih organa. Posljednjih godina uočen je porast alergijskih bolesti koje se javljaju kao kožne alergijske bolesti (urtikarije, dermatitisi i egzemi) ili bolesti dišnog sustava (astma)¹.

Za skupinu od 20 do 25 godina imamo egzaktno podatke o razlozima boravka u bolnici (hospitalizaciji) dok se o morbiditetu i mortalitetu ove populacije izvještava samo u sklopu dobne skupine od 20 do 64 godine. Razlozi hospitalizacije, prema skupinama bolesti, razlikuju se kod žena i muškaraca. U žena su na prvom mjestu trudnoća i porod, u muškaraca ozljede. Nadalje, u žena slijede bolesti iz skupine drugih čimbenika koji utječu na zdravlje, bolesti sustava mokraćnih i spolnih organa, endokrine bolesti te duševni poremećaji. U muškaraca nakon ozljeda su duševne bolesti, bolesti dišnog sustava, bolesti probavnog sustava te zarazne bolesti. Valja istaknuti da je vodeća dijagnoza kao razlog hospitalizacije muškaraca iz skupine duševnih bolesti (shizofrenija), a zatim slijede unutarnje ozljede glave. U žena vodeće dijagnoze za hospitalizaciju odnose se na reprodukcijsko zdravlje, trudnoću i stanja nakon poroda, a depresija je tek na desetom mjestu.

Dugogodišnja i kontinuirana praćenja pokazuju da je u porastu konzumacija duhana, alkohola te drugih psihoaktivnih sredstava. Rezultati istraživanja provedenih 1995. i 1999. godine među učenicima prvih razreda srednjih škola u Hrvatskoj pokazuju da raste broj onih koji konzumiraju psihoaktivne droge i da njihov broj nije zanemariv. Tako je 1999. godine među petnaestogodišnjacima svakodnevno pušilo više od jedne cigarete 30% mladića i 25% djevojaka, tri i više puta u životu opilo se 37% mladića i 19% djevojaka, marihuanu je barem jednom u životu uzelo 18% mladića i 13% djevojaka, a heroin 4% mladića i 5% djevojaka.

U porastu su i spolno prenosive bolesti, prvenstveno infekcije izazvane klamidijom i HPV-virusom. Prema podacima Škole narodnog zdravlja "Andrija Štampar", u studentskoj populaciji djevojaka Sveučilišta u Zagrebu učestalost klamidijskih infekcija je 15-18%. Posljednja istraživanja među studentima i srednjoškolicima pokazuju da je nezadovoljavajuće znanje mladih iz područja spolnosti i reprodukcije. Samo 34-45% ispitanika redovito koristi kondom, a oko 90% studenata je imalo seksualno iskustvo koje je bilo povezano s nekom rizičnom seksualnom aktivnošću kao što je seksualni odnos bez zaštite, "seks za jednu noć", seksualni kontakt pod utjecajem nekog psihoaktivnog sredstva, uključujući alkohol i drugo.

Rad s mladima s teškoćama u razvoju zahtijeva multidisciplinarni pristup i između sektorsku suradnju. U ovoj skupini su mladi s poteškoćama učenja i formalnog stjecanja znanja, psihičkim, emocionalnim i mentalnim poteškoćama, smetnjama u ponašanju, osobe s invaliditetom ili hendikepom i drugi. Istraživanja u svijetu i u nas potvrđuju da 10-20% ljudi svih uzrasta ima specifične teškoće učenja. Mladi s kroničnim bolestima radi bolesti ili lijekova koje uzimaju ne postižu uspjeh u školi koji bi bio primjeren njihovim sposobnostima. Predrasude o sposobnostima osoba s teškoćama u razvoju i negativan stav prema njima utječe značajno na školski uspjeh i napredovanje u radu.

Različiti oblici zlostavljanja i zanemarivanja mladih su ozbiljan javnozdravstveni problem. Rezultati istraživanja u nas (reprezentativni uzorak srednjoškolaca u jednoj županiji) pokazali su da je 29,7% srednjoškolaca emocionalno zlostavljano, 16,0% fizički, 8,2% seksualno, 13,0% zanemarivano, a 33,8% je svjedočilo nasilju.

O stanju mentalnog zdravlja mladih u Hrvatskoj nedostaje cjelovita slika zbog nedostatnih istraživanja i nesustavnog praćenja na tom području. U nas je ovaj problem osobito važan radi posljedica rata i postratnog razdoblja. Rezultati najnovijih istraživanja u nas pokazuju da 18% djece iz skupine povratnika ima izražene depresivne reakcije. Istraživanja u svijetu ukazuju na

značajan dio mladih (30%) koji su uključeni u višestruka visokorizična ponašanja koja mogu imati izuzetno negativne posljedice.

Iz ovog kratkog prikaza posve je jasno da se s obzirom na očekivanja, zahtjeve i potrebe različitih dobnih skupina mladih očekuje i specifičan pristup zdravstva i zdravstvene zaštite za ovu populaciju. U nekim je zemljama stoga organizirana sustavna, izdvojena i sa školom i školovanjem povezana zdravstvena zaštita, kao služba za školsku medicinu sa školskim timovima nadležnim za škole ili fakultete.

Planiranje zdravstvene zaštite za populaciju mladih treba usmjeriti prema:

- preventivnim i zdravstveno-edukativnim programima;
- razvoju međuresorske suradnje;
- organiziranju zaštite uz mjesta gdje mladi žive, školuju se i rade i time službu učiniti dostupnom, te ujedno koristiti sve prednosti i mogućnosti djelovanja s mladima i za mlade koji su vezani uz dotično okruženje;
- uključivanju mladih u izvođenje zdravstvenih programa;
- unaprjeđivanju razvoja specifične zdravstvene zaštite i specifične edukacije liječnika;
- poticanju osnivanja i rada višenamjenskih zdravstvenih centara s multidisciplinarnim timovima;
- pravodobnom otkrivanju vodećih i prepoznatljivih poremećaja, bolesti i problema mladih;
- praćenju zdravstvenih pokazatelja i evaluaciji učinjenog.

U Hrvatskoj postoji duga i uspješna organizacija zdravstvene zaštite školske djece, studenata i mladih. Osnove promjena za pružanje kvalitetnije zdravstvene zaštite za mlade trebaju se temeljiti na odgovarajućim normativima i standardima, razvoju multidisciplinarnih timova, stručnom radu, edukaciji, razvoju referalnih centara i usklađivanju programa mjera za potrebe školske djece, studenata i mladih, te kontinuiranom stručnom radu, edukaciji profesionalaca i ostalih suradnika.

2.6. Aktivno sudjelovanje mladih u društvu

Pitanje aktivnog sudjelovanja mladih može se razložiti na tri glavna problema:

- nepovjerenje koje vlada u društvenom i političkom sustavu prema mladima;
- nepovjerenje mladih prema društvenim i političkim institucijama i
- međusobno nepovjerenje i nedovoljna suradnja udruga mladih i političkih institucija.

Mlade obilježava minimalni društveni i politički utjecaj, pa i onda kad je riječ o problemima koji se, prije svega, tiču njihove generacije. Iako mladi u dobi od 18 do 29 godina predstavljaju 22% hrvatskog biračkog tijela i premda čine od 15 do 30% članstva političkih stranaka (najčešće u formi stranačkog podmlatka), u tijelima vlasti, od Sabora do lokalnih razina, krajnje su podzastupljeni. Primjerice, od 1990. godine do danas udio mladih zastupnika u Saboru kretao se između 0-2%. Za lokalna tijela vlasti nema sistematiziranih podataka, ali realno je pretpostaviti da udio mladih nije zadovoljavajući. Participacija mladih, promatrano na formalnoj razini, u višestranačkoj Hrvatskoj pogoršala se u usporedbi sa socijalističkim razdobljem kada je, primjerice, mladih u Saboru bilo između 5 i 9%.

I u tijelima izvršne vlasti, konstituiranima nakon 3. siječnja 2000. godine, u tom pogledu nije ostvaren dovoljan napredak. Od oko 130 najznačajnijih imenovanih dužnosnika samo je desetak mladih. Ni na razini lokalne samouprave nakon lokalnih izbora 2001. godine situacija se nije bitno popravila. Budući da su kadrovsku bazu za formiranje izvršne vlasti oblikovale političke stranke, očito je da većina stranaka još uvijek nije sklona promociji i afirmaciji svojih mladih aktivista.

U dosadašnjem ustrojstvu državne uprave nije odgovarajuće razvijena državna institucija nadležna za mlade kao što je to slučaj u većini europskih zemalja. Time se misli na tijelo državne uprave s odgovarajućom razinom ovlaštenja i odgovarajućom financijskom, organizacijskom i kadrovskom potporom za aktivnije sudjelovanje mladih u društvenom i političkom životu. Mnogo je primjera koji kazuju da su političke strukture (na stranačkoj i državnoj razini) tijekom devedesetih godina nastojale onemogućiti, oslabiti ili omalovažiti inicijative koje su se javljale na omladinskoj i studentskoj sceni.

Istraživanja pokazuju da je većina mladih svjesna vlastite političke marginaliziranosti, te da razloge tome pronalaze u nespremnosti starijih da im prepuste dio političkog prostora, ali i u nekompetentnosti vlastite generacije. Postoji nedovoljna informiranost o građanskom društvu, demokraciji, procesu političkog odlučivanja i načinu političkog djelovanja. Iako većina mladih smatra da njihovo političko angažiranje ima smisla kroz razne oblike organiziranosti, vrlo mali broj njih se odlučuje na aktivno sudjelovanje. Interes za politiku i politička zbivanja izrazito je opao, tako da je koncem devedesetih godina polovina mladih bila potpuno nezainteresirana za politiku, a tek desetina njih je deklarirala osobni velik interes. Većina mladih nezadovoljna je zastupljenošću svoje generacije u tijelima vlasti zbog čega drže da bi za poboljšanje njihove participacije u procesima odlučivanja trebalo primijeniti tzv. kvote za mlade na stranačkim izbornim listama.

Usporedo sa slabom participacijom u političkim institucijama, postoji nešto veća uključenost mladih u razne udruge i udruženja građana. Međutim, česta je pojava da mladi, aktivni u ovom sektoru, izbjegavaju suradnju s političkim institucijama. Budući da oba sektora imaju isto polje djelovanja, a to je poboljšanje kvalitete života i društvenog statusa mladih, to bi suradnja, razmjenjivanje informacija, ideja i iskustava te financijska podrška doveli do boljih rezultata.

Negativna demografska kretanja u Hrvatskoj i odlazak kvalificiranih mladih ljudi iz zemlje upozoravaju na nužnost poboljšanja ukupnog društvenog statusa mladih i pokretanja akcija koje bi imale za cilj povećanje njihove participacije u društvenim procesima i institucijama. To je osobito važno za Hrvatsku kao tranzicijsku zemlju koja je suočena s ozbiljnim demokratskim deficitima i gospodarskim problemima.

Zadovoljavajuća demokratska transformacija i pokretanje gospodarskog razvoja u velikoj mjeri ovise o stupnju uključenosti mladih u aktualne procese u hrvatskom društvu. Razlog je dvojake prirode: mladi su najmanje opterećeni iskustvima prošlosti koja usporavaju ostvarivanje poželjnih promjena, a kao najvitalniji i najfleksibilniji segment populacije potencijalno su i najkreativnija društvena snaga. Kako bi se njihova pretpostavljena kreativnost mogla realizirati, nužan je odgovarajući društveni prostor na kojem mogu aktivno djelovati, te ohrabrivanje i osposobljavanje mladih za ulazak u taj prostor.

Stoga je važno ustrajati na promjeni javne svijesti o važnosti aktivnog sudjelovanja mladih, te na otvaranju društvenog i političkog prostora za djelovanje mladih, informiranju i obrazovanju mladih za sudjelovanje u demokratskom društvu i poboljšanju suradnje vladinog i nevladinog sektora koji djeluju na ovom području.

Napokon, u postupku priključivanja Hrvatske Europskoj uniji jedan od važnih uvjeta bit će i adekvatno uključivanje mladih u društveni život.

2.7. Mladi i civilno društvo

Razvoj pravednog civilnog društva, u globalnom kontekstu, označava proces društvenog razvoja koji prati izgradnju političke zajednice na načelima demokracije, tolerancije i globalne solidarnosti. *Civilno društvo*, ili *društvo građana*, implicira težnju da vrijednosni stavovi pojedinaca i društvenih grupa sudjeluju u oblikovanju djelatnosti zajednice. Uključivanje mladih, kao objektivnih nositelja razvoja, u proces izgradnje civilnog društva od posebnog je značaja za demokratski razvoj Hrvatske.

Kako u Hrvatskoj nema zadovoljavajućih institucionalnih mehanizama namijenjenih mladima, uključivanje mladih u razvoj društva i sudjelovanje mladih u odlučivanju temelji se na samoinicijativi i samostalnim organizacijskim oblicima (nevladinim organizacijama, kulturnim inicijativama, neformalnim grupama...). Osnovni načini djelovanja mladih u izgradnji društva i razvoju zajednice su:

- rad interesnih nevladinih organizacija, te organizacija i grupa mladih aktivnih na razvoju lokalne zajednice;
- volonterski rad mladih u socijalnim ustanovama, humanitarnim i nevladinim organizacijama;
- medijska djelatnost mladih kroz tiskovine, radijske postaje, produkcijske kuće i Internet.

U Hrvatskoj je 2000. godine definiran Program suradnje Vlade RH i nevladinog, neprofitnog sektora, u koji su uključene sve vrste udruga kao aktivnih nositelja razvoja civilnog društva – društveni pokreti, crkvene organizacije, sindikati, lokalne zajednice, ustanove, zaklade, fundacije, interesne grupe i inicijative građanki i građana. Taj se program temelji na popisu vrednota koje su članice i članovi civilnih inicijativa i aktivni građani i građanke artikulirali kao temeljne smjernice za razvoj pravednog društvenog uređenja: *društvena promjena, suradnja, solidarnost, socijalna pravda, transparentnost, osobna moć i odgovornost, sudjelovanje u odlučivanju, uvažavanje osobnosti, samo-organiziranje, uvažavanje organizacijske raznolikosti i trajno učenje*.

Nevladine organizacije mladih primaju financijsku potporu iz državnog proračuna, kroz natječaje Ureda za udruge Vlade RH i putem izvršnih tijela jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave. Za područja individualnog volonterskog rada ili medijskih djelatnosti nema razvojnih smjernica niti sustavne potpore na nacionalnoj razini dok studija ili istraživanja o učestalosti ili mogućnostima za ovaj tip aktivnosti nema dovoljno.

2.7.1. Organizacije mladih

Samostalno organizirane grupe i udruge mladih i za mlade, kao i treći sektor u cjelini, relativno su nova pojava u Hrvatskoj. Od približno 360 udruga koje se u Hrvatskoj bave djecom i mladima, računa se da je oko 130 udruga mladih, te da pored njih djeluje još 30-ak aktivnih neformalnih grupa mladih. One predstavljaju jedini oblik samostalnog djelovanja mladih na unapređivanju stanja u društvu, što je posebno važno u tranzicijskim društvima koje karakterizira socijalna apatija, pojačana emigracija i burna transformacija institucija i društvenih procesa. Civilni (treći) sektor mladih u ranoj je fazi razvoja: nema zastupljenosti ni koordinacije na nacionalnoj razini kao ni institucionalnih uvjeta za održivo djelovanje i širenje aktivnosti, a mali broj nevladinih organizacija bavi se pitanjima mladih i nema stalnih sadržaja kojima bi se grupe mladih predstavljale ostalim mladima.

Poseban je problem nepostojanje nacionalne krovne udruge (kakve djeluju u većini drugih zemalja) koja bi okupljala većinu najvažnijih nacionalnih udruga mladih. Dosad je zabilježeno nekoliko pokušaja osnivanja i djelovanja takve krovne udruge, no ni jedna od tih inicijativa (uglavnom zbog političkih manipulacija) nije bila prihvaćena i legitimirana od većine relevantnih nacionalnih udruga. Nepostojanje takve koordinacije, koja bi se zasnivala na načelima slobodnoga udruživanja, autonomnoga djelovanja i demokratskoga odlučivanja, otežava i usporava komunikaciju između sektora udruga mladih s državom i lokalnom samoupravom, te Hrvatsku drži izvan okvira najvažnije europske organizacije za mlade (Europski forum mladih) i mnoštva mogućnosti koje se kroz tu organizaciju nude na planu suradnje, razmjene i osposobljavanja mladih.

Najčešće aktivnosti organiziranih mladih su:

- kulturni i medijski programi: izdavanje tiskovina, teatar, glazba, likovnost, Internet;
- organiziranje slobodnog vremena mladih;
- omogućavanje komunikacije između mladih i različitih društvenih subjekata u lokalnoj zajednici;
- zaštita okoliša i promoviranje održivog razvoja;
- zaštita i promocija ljudskih prava;
- sportske i rekreacijske aktivnosti;
- sudjelovanje u kampanjama i programima nevladinih organizacija;
- organiziranje uličnih manifestacija i priredaba.

Najveći problem za djelovanje udruga mladih predstavlja dostupnost adekvatnih prostora. Mali broj sredina ima prostore predviđene za aktivnosti mladih, a i kada postoje, isti su uglavnom neadekvatni i često ponuđeni pod teško prihvatljivim uvjetima. Takvo stanje znatno otežava okupljanje novih članova, kontinuirano održavanje aktivnosti i sustavno pružanje usluga mladima.

Osim prostora, probleme u djelovanju uzrokuju:

- nedostatak kontinuirane financijske potpore, što dovodi do nedovoljne javne prisutnosti i aktivnosti;
- neuređeni odnosi s nadležnim tijelima: neprepoznavanje dobrovoljnog i dobronamjernog angažmana, nepostojanje komunikacijskih kanala, nepoznavanje formalnih procedura, nepostojanje kriterija za ostvarivanje potpore ili volje za suradnjom;
- nepostojanje tradicije osobnog angažmana pa mladi ljudi podliježu apatiji i ne prepoznaju mogućnosti za mijenjanje svog položaja;

- zatvorenost obrazovnih ustanova;
- dominacija pasivne i konzumentske kulture u medijima, javnim i oglasnim prostorima, te u prostorima za kulturni i umjetnički rad.

2.7.2. Volonterski rad mladih

Volonterski (dobrovoljni) rad mladih posebno je važno područje za stjecanje radnog iskustva i vještina, te za aktivno sudjelovanje mladih u društvenom razvoju i afirmaciji društvene solidarnosti. Kroz volontiranje mladima se pruža mogućnost usmjeravanja profesionalnih interesa, pomaganja drugima i unapređenja određene djelatnosti u svojoj zajednici.

Sustav volonterskog rada u Hrvatskoj nije razvijan te je volontiranje moguće gotovo isključivo kroz nevladine organizacije ili mali broj humanitarnih ustanova. Informacije o mjestima za volontiranje nedostupne su široj javnosti, a formalni mehanizam vrednovanja volonterskog rada nije ustanovljen. Sve to utječe na slab interes mladih za volontiranje, dodatno potaknuto negativnim iskustvima onih koji se na volontiranje odlučuju.

Hrvatski zakoni ne poznaju pojam dobrovoljnoga rada (volonterski rad iz članka 29. Zakona o radu koji se odnosi na stažiranje nije dobrovoljni rad u ovom smislu). Hrvatska nije ratificirala Konvenciju o promociji međunarodnoga dugoročnog dobrovoljnog rada za mlade Vijeća Europe, kojom se osnažuje volonterska služba i omogućuje slobodno međunarodno kretanje mladih volontera. Status stranih volontera u Hrvatskoj nije riješen jer se njihov rad tretira kao i drugi oblici rada prema Zakonu o zapošljavanju stranaca.

U Hrvatskoj nije razvijena mreža omladinskih radnih kampova kojom bi se izravno podupirao i promovirao dobrovoljni rad mladih na programima koji su od zajedničkoga interesa članova lokalne ili šire zajednice. Stidljivi pokušaji oživljavanja ideje omladinskih radnih kampova (Task Force Međunarodnoga zbora hrvatske mladeži i Hrvatske matice iseljenika s početka i sredine devedesetih godina) nisu dobili slijednike u novim inicijativama. Potencijal koji leži u dobrovoljnome radu mladih je iznimno velik i vrlo upotrebljiv na najrazličitijim područjima: od obnove infrastrukture na ratom pogođenim područjima, pomoći prometno i socijalno izoliranim naseljima, pošumljavanja i zaštite prirode pa do socijalizacije liječenih ovisnika, arheoloških istraživanja itd.

2.7.3. Medijska djelatnost mladih

Prisutnost mladih u javnom prostoru, kao i omogućavanje mladima da koriste medije i informacijske tehnologije, važan je preduvjet za sudjelovanje mladih u društvenom i ekonomskom razvoju. Pružiti mogućnost mladima da aktivno stvaraju vlastiti javni prostor znači omogućiti im da, kroz razmjenu ideja i stavova, promoviranje vlastitih vrijednosti i kritičko preispitivanje trendova u društvu, razvijaju svijest o vlastitoj ulozi u razvoju zemlje.

Cjelovit sustav informiranja mladih ne postoji. Nekadašnji omladinski i studentski tjednici i mjesečnici, koji su u socijalističkom političkome sustavu igrali važnu ulogu u afirmaciji demokracije, a posebice ljudskih prava i političkih sloboda, uspostavom demokratskoga sustava izgubili su svoju društvenu ulogu i ubrzo se ugasi. Međutim, zbog postojećega marginaliziranog društvenog položaja mladih i nemogućnosti da javno iskažu svoje probleme i ideje evidentna je potreba za ozbiljnim i utjecajnim studentskim i omladinskim medijima. Mediji "od mladih za mlade" u Hrvatskoj postoje u formi školskih i studentskih časopisa, neformalnih periodičnih izdanja koja su uglavnom vezana uz glazbenu i kulturnu scenu

(fanzini), ili se prezentiraju razvijanjem sadržaja na Internetu. Zbog nepostojanja sustava potpore ovim medijima ili njihove razvojne strategije, intenzitet i broj mladih uključenih u ovakve djelatnosti je vrlo malen.

2.8. Kultura mladih i slobodno vrijeme

Kultura mladih jedan je od osnovnih elemenata identiteta mladih i iznimno važno područje njihove afirmacije, komunikacije i stila života. To je zapravo područje kroz koje mladi kritički preispituju tradicionalne kulturne obrasce i naslijeđe kao dio svojega identiteta i stvarajući nove obrasce i estetiku kreiraju prostor za vlastito prepoznavanje i djelovanje.

Nerijetko se pod pojmom kulture mladih podrazumijeva alternativno i izvaninstitucionalno kulturno stvaralaštvo mladih, no ti su segmenti tek dio kulture mladih jer u nju spadaju i mnogi oblici institucionalnoga kulturnoga i umjetničkoga stvaranja kroz koje se nastoji afirmirati puno veći broj mladih.

Ministarstvo kulture na različite načine potiče kulturno stvaralaštvo mladih, pogotovo putem svoje Uprave za kulturni razvitak, koja je kao posebne programske segmente u 2001. godini pratila alternativnu kulturu i kulturu mladih, multimedijску kulturu i razvojne programe.

U području glazbene djelatnosti podržane su brojne manifestacije koje okupljaju mlade stvaraocе, kao i brojni projekti plesnih ansambala i suvremenog plesnog izraza. Svoju relevantnost imaju i kazališni festivali i programi iz područja kulturno-umjetničkoga amaterizma, te u području filma revije hrvatskog filmskog i video stvaralaštva djece i mladeži. Podržane su i brojne multimedijске akcije koje populariziraju kulturu mladih putem elektronskih medija.

Slobodno vrijeme mladih poprilično je neorganizirano područje na koje država ima zanemariv utjecaj. Organizirana briga o slobodnom vremenu mladih ostaje na razini nevladinih organizacija, crkvenih zajednica i još rijetkih aktivnosti tijela lokalne i područne (regionalne) samouprave.

Participacija mladih u sustavu odlučivanja i kreiranja slobodnih aktivnosti je nedostatna i zanemariva. Kad mladi sami iniciraju, oblikuju i počnu provoditi programe osmišljavanja slobodnog vremena, lokalna samouprava često ne nalazi načina da ih u tome podupre i ne osigurava im prostorne uvjete za rad. Zato se mnoge inicijative i pothvati, suočeni s visokim troškovima pogona, najamnine isl, potpuno komercijaliziraju i time, suprotno osnovnoj ideji, smanjuju dostupnost širem krugu korisnika. Mnogi pokušaji samoorganiziranja mladih i pridonošenja lokalnoj zajednici svojim idejama, nakon početnog razdoblja entuzijazma, propadaju ili se zatamljuju zbog nedostatka financijskih sredstava i prostora za okupljanje, ali i zbog nepovjerenja zajednice.

Na planu slobodnoga vremena mladih osjeća se i problem privilegiranosti profesionalnoga sporta i to na štetu sportske rekreacije i amaterskoga sporta koji imaju funkciju unapređenja kvalitete življenja i zdravlja.

Izvannastavne sportske aktivnosti učenika i sportske aktivnosti u slobodnom vremenu u školi, najčešće se odvijaju u školskim klubovima koji se uglavnom tretiraju kao temelj amaterskog i profesionalnog sporta. Iako je osnovna intencija organiziranja školskih sportskih klubova bila uključivanje što većeg broja učenika, danas izuzetno mali (čak i zanemariv) broj srednjoškolaca sudjeluje u sportskim aktivnostima unutar škole što ima značajnih posljedica na zdravstveno stanje mladih. Mnoge škole (kad i imaju odgovarajuću sportsku dvoranu i vanjske terene) nemaju potreban standard održavanja i, posebice, opremanja. Poseban problem je i određena zatvorenost škola prema sportskim programima klubova i udruga.

Koliko god sport učenika u srednjim školama bio slabo organiziran, on ipak u konturama postoji, za razliku od sveučilišnog sporta koji je gotovo u potpunosti neprepoznatljiv (i u javnosti i unutar studentske populacije). Studentski sport ima određenu zakonsku osnovu u Zakonu o športu i Zakonu o studentskom zboru, ali u praksi ne postoje i precizno utvrđene financijske obveze Ministarstva znanosti i tehnologije (sada Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa). Hrvatska redovno sudjeluje na međunarodnim studentskim sportskim igrama (Univerzijada), iako status studentskih sportskih udruga nije riješen, a sveučilišni sportski savezi ne postoje. Studenti stoga uglavnom nisu uključeni u sportske aktivnosti pri fakultetima što ima posljedice i na njihovo zdravlje. Stoga bi iskorištavanje prostornih mogućnosti i organizacijskih kapaciteta fakulteta bilo nužno za što masovnije i aktivnije uključivanje studenata u različite tjelovježbu i različite sportske aktivnosti, u čemu Hrvatska ima i dugu tradiciju.

U postojećem stanju problemi se odražavaju kroz:

- nedostatnu komunikaciju državnih i lokalnih struktura i mladih ljudi koji kreiraju, osmišljavaju i realiziraju kulturne i sportske programe i aktivnosti;
- nedostatnu kvalitetu edukacije na području managementa i produkcije u kulturi;
- nedostatnu uključenost mladih u procese donošenja odluka o potrebama, strategiji i financiranju programa za kulturu i slobodno vrijeme mladih;
- nedostatno razvijene mehanizme društvene afirmacije i promocije mladih talentiranih umjetnika nakon umjetničkih škola i akademija;
- nedostatnu spremnost lokalne i područne (regionalne) samouprave za stvaranje osnovnih uvjeta za djelovanje udruga mladih (prostor, oprema i sl.);
- neodgovarajuće uvjete za afirmaciju novih programa u kulturi mladih;
- nedostatak multifunkcionalnih centara za mlade na lokalnoj razini;
- nedostatak kulturnih sadržaja u ruralnim sredinama i manjim mjestima
- nepristupačnost velikih sportskih objekata neprofesionalnom sportu mladih.

2. 9. Mobilnost, informiranje i savjetovanje

2.9.1. Mobilnost

Područje mobilnosti mladih ovdje obuhvaća *obrazovnu, kulturnu i turističku pokretljivost te međunarodnu suradnju i razmjenu mladih*. Obrazovna mobilnost uključuje i mobilnost u svrhu znanstvenog usavršavanja mladih. Obrazovna, kulturna i turistička mobilnost važni su indikatori društvene brige za unapređenje općega standarda života mladih. Razina mobilnosti mladih je, također, i preduvjet komunikacijske otvorenosti prema drugim društvima, pa samim tim i za poznavanje, toleriranje i poštivanje njihovih različitosti i interkulturalno

učenje. Mobilnošću se, pored socijalnoga učenja, postiže protočnost ideja i obogaćivanja iskustava što pogoduje stvaranju i razvijanju poredbenih standarda.

Obrazovna mobilnost mladih u Hrvatskoj je ispod razine poželjnoga intenziteta i ograničena je mnogim činiteljima: socijalnim uvjetima života i standardom roditelja, kapacitetima đačkih i studentskih domova, upisnom politikom sveučilišta i veleučilišta, programima studija, perspektivom zapošljavanja itd.

Kulturna mobilnost mladih je ozbiljno reducirana, broj mladih posjetitelja te pretplatnika kulturnih događanja i programa iz manjih mjesta je u padu pa institucionalna kultura na izvjestan način postaje privilegij urbane mladeži.

Turistička mobilnost mladih bilježi stagnaciju; Hrvatska raspolaže s 9 omladinskih hotela, odmarališta i hostela s nešto više od tisuću ležajeva, od čega samo 3 hostela s oko 490 ležajeva ispunjavaju kriterije standarda međunarodnoga sustava *Hostelling International* i rade tijekom čitave godine. Skautska organizacija vodi 5 međunarodnih centara u Hrvatskoj, ukupnoga kapaciteta 600 mjesta u zgradama i kampovima, od čega 2 centra sa samo 77 mjesta rade tijekom čitave godine. Sveučilišta ne posjeduju nikakve kapacitete za odmor i rekreaciju studenata. Tri najvažnije udruge koje se bave mobilnošću mladih (Hrvatski ferijalni i hostelski savez, Savez izviđača Hrvatske i Hrvatska glazbena mladež) imaju manje od 15 tisuća članova. Najvažniju međunarodnu iskaznicu kojom se potiče mobilnost mladih, EURO<26, ima manje od 5 tisuća mladih (Republika Hrvatska je potpisnica tzv. Parcijalnoga sporazuma Vijeća Europe kojim se obvezala podupirati razvoj toga sustava), a međunarodnu studentsku iskaznicu ISIC nešto manje od 3 tisuće mladih. To je u usporedbi s drugim europskim zemljama otprilike dvostruko manji broj korisnika na ukupan broj mladih. Studentska iskaznica IKS izvan sveučilišnih ustanova i studentskih centara praktično nema nikakvu uporabnu vrijednost, a nema niti međunarodnu verifikaciju.

U srednjim školama rekreativni i naturalni izleti i ekskurzije su neobvezna izvannastavna aktivnost. Ta putovanja uglavnom nisu utvrđena nastavnim planom i programom, nego godišnjim planom i programom škole te se provode trendovski i prema komercijalnim kriterijima, bez potrebne razine edukacijskih elemenata. Posljedica takvoga shvaćanja uloge organiziranoga putovanja je nezadovoljavajuća razina turističke kulture kod mladih i iznimno niska stopa njihove pokretljivosti u odnosu na druge europske zemlje, usto, postojeći propisi povlastice za mlade u prijevozu tretiraju kao socijalnu kategoriju, a ne kao instrument povećanja mobilnosti mladih. Zato je postojeći sustav povlastica fragmentiran, slab i nedovoljno iskorišten.

Međunarodna suradnja mladih ozbiljno zaostaje za potrebama i mogućnostima. Tek nekoliko većih udruga mladih ima status punopravnoga člana u matičnim međunarodnim organizacijama i trajnije oblike međunarodne suradnje i razmjene. Ne postoji, također, niti referentna agencija koja bi Hrvatsku zastupala u programu *Youth* (ranije poznat kao *Youth for Europe*, koji je sad njegov dio) Europske unije. Posljedica toga je nesudjelovanje Hrvatske u čitavome nizu međunarodnih projekata čiju realizaciju prate i sufinanciraju europske ustanove i organizacije.

I međunarodna razmjena mladih (uključujući i razmjenu na programima omladinskoga dobrovoljnog rada) je nedovoljno razvijena, a program *European Voluntary Service*, kojega sponzorira Vijeće Europe, tek je u začetku. Samo neke veće udruge, kojima su putem

europskih krovnih udruga dostupni europski volonterski programi (primjerice *European Scout Voluntary Program*) upućuju članove na programe razmjene. Nešto su bolje prilike na planu međunarodne razmjene studenata i to zahvaljujući aktivnostima specijaliziranih, odnosno granskih, studentskih udruga (AEGEE, AIESEC, ELSA i sl.), koje svake godine šalju i primaju studente na programima razmjene i stručne prakse. Riječ je uglavnom o studentima sveučilišta, dok se studentima veleučilišta i privatnih visokih škola uglavnom ne nude takve mogućnosti.

Hrvatsko visoko školstvo je putem Vijeća Europe i UNESCO-a te rektorskih konferencija sve intenzivnije uključeno u međunarodnu suradnju. Potpisivanjem *Lisabonske konvencije* Vijeća Europe i UNESCO-a te sudjelovanjem u izradi *Deklaracije o visokom školstvu za 21. stoljeće* UNESCO-a, Hrvatska se postupno uključuje u međunarodne tokove i međunarodnu legislativu na ovom važnom području. Uključivanje mladih (jedan od glavnih ciljeva *Bolonjske deklaracije*), kao dio integracijskih procesa, u programe EU omogućilo bi češće studiranje u inozemstvu i veću razmjenu studenata. Mobilnost studenata posebno je važna za manje zemlje koje imaju potrebu za stranim studentima, osobito mladim istraživačima koji bi osigurali visoku razinu istraživačkih programa i centara. Preduvjet veće mobilnosti je priznavanje stručnih i znanstvenih kvalifikacija, što, u prvom redu, ovisi o uključivanju Hrvatske u programe EU. Na području bilateralne znanstvene i tehnološke suradnje sklopljeno je više ugovora, protokola i programa na temelju kojih studenti dodiplomskih i poslijediplomskih studija imaju mogućnost usavršavanja u inozemstvu. Postoji također i razmjena studenata i nastavnika putem CEEPUS programa u koji je uključeno nekoliko zemalja (Republika Austrija, Republika Bugarska, Republika Češka, Republika Poljska, Republika Rumunjska, Republika Slovačka i Republika Slovenija). Ta se razmjena odvija unutar mreže u koju su uključena određena sveučilišta. Hrvatska od proljeća 2002. godine do proljeća 2003. godine predsjedava Zajedničkom odboru ministara. U okviru CEEPUS-a visoka učilišta zastupljena su u 26 mreža, a kao koordinator vodi tri mreže. Kad Republika Hrvatska dobije status zemlje kandidata za članstvo u Europskoj uniji otvara joj se mogućnost sudjelovanja u programu SOCRATES, koji u okviru zajedničke visokoškolske politike Europske unije, između ostaloga, omogućava da studenti dio studija provedu na inozemnom visokom učilištu.

Na području kulturne suradnje Hrvatska je već sklopila niz bilateralnih sporazuma. No, mladi u tim programima sudjeluju sporadično: realizira se tek razmjena mladih glazbenika i to samo sa Slovenijom, Austrijom, Nizozemskom, Danskom, Rusijom i Francuskom te s nekoliko zemalja, poput Italije, s kojima međudržavni sporazum tek treba biti sklopljen.

2.9.2. Informiranje i savjetovanje

Mladima je nužna primjerena razina informiranosti o njihovim pravima i mogućnostima, te o programima i uslugama koje im se nude. Tu je prije svega riječ o školskim i izvanškolskim aktivnostima, posebnim i dopunskim oblicima obrazovanja, neformalnom obrazovanju, angažiranju na pojedinim projektima, stipendiranju, zapošljavanju i razvoju karijere, socijalnom, zdravstvenom i dopunskom osiguranju, pravnoj zaštiti, financiranju stanovanju, dobrovoljnom radu, sportskim i kulturnim aktivnostima, duhovnosti, pomoći u kriznim stanjima, mobilnosti, omladinskom turizmu i drugom.

U Hrvatskoj nema klasičnih informativnih centara za mlade, kakve poznaju ostale europske zemlje, a tek neke od njihovih funkcija obavljaju veći internet klubovi i omladinske turističke

poslovnice u makroregionalnim centrima. Nedostatak info-centara bitno utječe na razinu informiranosti mladih i stupanj njihova društvenoga djelovanja. Postojeće organizacije mladih i za mlade nisu umrežene niti koordiniraju svoje aktivnosti. Zato je njihov doseg ograničen i uspijevaju angažirati tek mali broj ljudi.

Organizacije i ustanove koje se bave potporom u kriznim stanjima imaju donekle razvijen sustav savjetovališta, ali on djeluje kurativno, a ne preventivno. Također je evidentan nedostatak timova za krizne intervencije.

Postojeći obrazovni sustav nema izgrađen institut savjetovateljskih službi za učenike i studente (koje bi pravodobno prepoznavale probleme i pružale informacije o mogućnostima stručne pomoći i rješavanja problema) ni na jednoj razini. U sustavu školstva ne postoji dovoljno dobro organizirana savjetovateljska služba koja bi bila osposobljena za proaktivno i preventivno djelovanje prema učenicima. Funkciju savjetovališta nemaju niti studentske referade na sveučilištima. Mladi su također prisiljeni uložiti veliki napor u uspostavljanju odgovarajućih kontakata i pronalaženju potrebnih informacija kako bi iskoristili svoja prava i mogućnosti (primjerice, mladi koje zanimaju mogućnosti daljnje ili dopunskoga obrazovanja i planiranja karijere).

3. CILJEVI NACIONALNOGA PROGRAMA

Republika Hrvatska prihvaća svoju odgovornost u stvaranju uvjeta i pružanju svih potrebnih mogućnosti skladnoga razvoja i života mladih u sigurnom i povoljnom okružju. Polazeći od toga načela, a imajući u vidu potrebu decentraliziranoga djelovanja svih državnih tijela i stručnih institucija, ali i mogućnosti i potrebe zajedničkoga djelovanja s lokalnom samoupravom i nevladinim organizacijama, Republika Hrvatska ovim Nacionalnim programom djelovanja za mlade *postavlja osnovne ciljeve svoje politike prema mladima*:

- osigurati svim mladima život uz potpuno uživanje ljudskih prava i osnovnih sloboda u skladu s Poveljom Ujedinjenih naroda i ostalih međunarodnih dokumenata povezanih s ljudskim pravima;
- promicati uzajamno poštivanje, toleranciju i razumijevanje među mladima različitog spola, rase, nacionalnosti, socijalnog podrijetla, vjerske pripadnosti, kulturnog opredjeljenja, političkog uvjerenja i ostalih posebnosti;
- preventivnim programima, tretmanskim mjerama i dosljednom primjenom zakona sprječavati sve oblike nasilja, huliganstva, netrpeljivosti, rasizma, šovinizma i ksenofobije;
- promovirati one društvene vrijednosti koje mladima mogu poslužiti u aktivnom promišljanju i postizanju sigurne i prosperitetne budućnosti u društvu jednakih mogućnosti, socijalne solidarnosti i društveno vrednovane kreativnosti;
- odgovarajućim instrumentima i mjerama stimulirati mlade za aktivno sudjelovanje u rješavanju društvenih, te vlastitih i generacijskih problema, kroz njihovo uključivanje u procese odlučivanja na svim razinama
- poticati obrazovanje i djelovanje koje gradi civilno društvo, njeguje mirno razrješavanje društvenih sukoba, te suradnju i uzajamno poštovanje i razumijevanje među različitim narodima;
- poticati i vrednovati volonterski rad, društveno korisno djelovanje, solidarnost i poštivanje prava i uvažavanja različitosti;
- osigurati otvoren i moderan sustav formalnog i neformalnog obrazovanja i usavršavanja za sve i poticati društveno napredovanje prema sposobnostima i znanju;
- pružiti mladima prigodu za stjecanje novih znanja i vještina te usavršavanje postojećih kroz cjeloživotno učenje kako bi se osposobili za potpuno i odgovorno sudjelovanje u svim aspektima društva i ostvarili produktivno zaposlenje, socijalnu sigurnost, samostalan i zdrav život te sudjelovanje u donošenju odluka;
- osigurati ujednačavanje životnih šansi i reduciranje rizika od socijalne isključenosti i nejednakosti za mlade koji žive u osobito teškim prilikama, mlade s invaliditetom i one koji su na druge načine u nepovoljnijem položaju;

- poticati sve oblike zapošljavanja, samozapošljavanja i poduzetništva mladih pridajući posebnu pažnju zapošljavanju mladih i stvaranju novih razvojnih mogućnosti u manjim mjestima i manje razvijenim krajevima;
- stimulirati i vrednovati djelovanje mladih znanstvenika, istraživača, inovatora i tehnologa u cilju jačanja razvojnih potencijala i društva znanja;
- mjerama aktivne politike poticati rješavanje stambenih problema mladih;
- ukloniti sve oblike diskriminacije i marginalizacije mladih u kulturnom djelovanju, uz uvažavanje pluralizma kulturnih obrazaca;
- poštovati potrebe mladih za autonomnim kulturnim izričajem, sadržajnim korištenjem slobodnoga vremena, te sportom i rekreacijom u funkciji kvalitetnog življenja;
- poticati dobrotvorna davanja i zakladništvo radi stipendiranja i usavršavanja mladih te promocije talentiranih mladih umjetnika i njihova primjerenoga sudjelovanja u kulturnom životu društva;
- poticati kulturnu, turističku i obrazovnu mobilnost mladih koja širi njihove obzore, otvara komunikaciju sa svijetom i omogućuje upoznavanje novih standarda, obrazaca, metoda i načina društvenog djelovanja;
- poticati izgradnju i osnivanje različitih objekata omladinske infrastrukture;
- osigurati pružanje adekvatnih zdravstvenih usluga mladima sa svrhom bolje dostupnosti i kvalitete zdravstvene službe uz aktivno sudjelovanje mladih u programima zdravstvene zaštite;
- osigurati pružanje adekvatne potpore mladima u području planiranja obitelji, obiteljskog života, spolnog i reproduksijskog zdravlja, prevencije spolno prenosivih bolesti i rizičnih ponašanja;
- podupirati mjere i aktivnosti usmjerene k usvajanju zdravih životnih navika i stilova života, te unaprjeđenja zdravlja mladih, s posebnim naglaskom na prevenciju ovisnosti, kroničnih nezaraznih bolesti, duševnih bolesti i problema u ponašanju;
- poticati mlade na aktivno sudjelovanje u programima namijenjenim zaštiti i unapređenju okoliša te samodrživome razvoju;
- podupirati decentralizaciju provođenja programa za mlade kroz poticaje za unapređenje kvalitete života mladih u nerazvijenijim područjima;
- podupirati rad udruga mladih i za mlade na programima za njihovu opću dobrobit i jačanje građanske svijesti, zauzetosti i odgovornosti, poštujući njihovu autonomnost u djelovanju i slobodu samostalnoga određivanja vlastitih prioriteta;
- unaprijediti sustav informiranja i savjetovanja mladih na svim razinama;

- provoditi sustavna znanstvena istraživanja o mladima sa svrhom osiguranja stručne podloge za koncipiranje i provođenje adekvatne politike prema mladima kao i njezino kontinuirano praćenje i evaluaciju.

Republika Hrvatska će svoju politiku prema mladima provoditi koordinirano i međuresorski, na način da će sva tijela državne uprave sudjelovati u provedbi Nacionalnog programa, sukladno dodijeljenim zadaćama u Radnom planu te naknadno razvijenim programima koji iz ovog Nacionalnog programa proizlaze.

Gdje god to bude moguće, državni i javni sektor će inicijativu i realizaciju programa kojima se ostvaruju ovi ciljevi prepustiti jedinicama lokalne samouprave, udrugama mladih i za mlade, te sveučilištima i drugim autonomnim segmentima civilnoga društva, aktivno pružajući svoju materijalnu, financijsku, političku i svaku drugu dostupnu potporu.

Tamo gdje će državni i javni sektor, prije svega nositelji Radnoga plana, samostalno pokretati inicijative na ispunjenju dodijeljenih zadaća, partnerstvo i suradnju nudit će jedinicama lokalne samouprave i nevladinim udrugama mladih i za mlade, kako bi ih osnažili za pojačano i koordinirano djelovanje i postupno preuzimanje uloge organizatora i samostalnoga nositelja programa.

4. FINANCIRANJE NACIONALNOG PROGRAMA

Republika Hrvatska će, iz sredstava državnoga proračuna osigurati sredstva potrebna za realizaciju ovoga Nacionalnoga programa, na način da nositelji pojedinih aktivnosti njihovo izvršenje uvrste u godišnje planove proračunskih pozicija pojedinih tijela državne uprave. Sukladno navedenom, dinamika osiguravanja i trošenja sredstava namijenjenih izvršavanju Nacionalnog programa, određivati će se svake godine u postupku donošenja Državnoga proračuna.

Za realizaciju pojedinih zadaća, koje će se ostvarivati u suradnji i partnerstvu s jedinicama lokalne samouprave, očekuje se i njihovo sudjelovanje u financiranju programa, sukladno mogućnostima i potrebama lokalne zajednice.

Radi realizacije pojedinih mjera iz Nacionalnog programa, njihovi nositelji, uz suglasnost Vlade RH, mogu zaključivati ugovore s međunarodnim organizacijama i ostalim zainteresiranim donatorima.

5. RADNI PLAN NACIONALNOG PROGRAMA

U nastojanju da se postignu ciljevi politike djelovanja prema mladima Republika Hrvatska ovim Radnim planom obvezuje tijela državne uprave da u petogodišnjem razdoblju (2003. – 2008.) provedu u njemu sadržane mjere.

Za koordiniranje provedbe Nacionalnog programa zadužuje se tijelo državne uprave nadležno za mlade (sada Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti).

Provođenje Nacionalnog programa odvijat će se prema operativnim planovima pojedinih mjera koje moraju sadržavati specifične provedbene aktivnosti s rokovima, financijske pokazatelje s predviđenim izvorima sredstava i zadužena tijela u sustavu državne uprave, a Vladi RH će ih, ujedinjene, predložiti tijelo državne uprave zaduženo za koordiniranje provedbe Nacionalnog programa, najkasnije u roku od šest mjeseci od donošenja Nacionalnog programa.

Uz mjere određene ovim Radnim planom navedena su tijela u sustavu državne uprave kao nositelji njihove provedbe. Na prvome je mjestu (podcrtano) navedeno tijelo koje se zadužuje za koordiniranje provedbe pojedine mjere i rada svih nositelja.

Tijelo državne uprave zaduženo za koordiniranje provedbe Nacionalnog programa jedanput na godinu će Vladi Republike Hrvatske podnijeti ujedinjeno izvješće o provedbi i rezultatima evaluacije Nacionalnog programa, a temeljem izvješća svih nositelja njegove provedbe. Izvješće će se podnositi najkasnije do 15. Ožujka tekuće godine za prethodnu godinu.

5.1. Obrazovanje i informatizacija

1. Važnost kontinuiranog (cjeloživotnog) učenja promovirati kao jednu od temeljnih strateških odrednica sustava obrazovanja. Izraditi program i provoditi niz aktivnosti koje bi ukazivale na stalnu potrebu stjecanja novih znanja i usavršavanja vještina i promovirati znanje kao faktor uspješnosti.

NOSITELJI: Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa

2. Razvijati redovite i posebne programe usmjerene očuvanju zdravlja te promicanju zdravijeg načina življenja.

NOSITELJI: Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa, Ministarstvo zdravstva i socijalne skrbi, Hrvatski zavod za javno zdravstvo

3. Poticati mlade na nastavak obrazovanja razvijanjem sustava pravovremenog informiranja i potpore zainteresiranima za nastavak školovanja, te omogućavanjem horizontalne i vertikalne prohodnosti. Uključiti lokalnu samoupravu, nevladine organizacije i poslodavce u planiranje poticajnih mjera u skladu s razvojnim potrebama zajednice.

NOSITELJI: Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa, Hrvatski zavod za zapošljavanje

4. Osigurati materijalne uvjete i potporu za povratak u sustav formalnog obrazovanja za mlade koji su ga prekinuli.

NOSITELJI: Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa

5. Sustavno pratiti broj mladih koji napuštaju redovno školovanje, te onih koji se uključuju u sustav obrazovanja odraslih.

NOSITELJI: Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa, Hrvatski zavod za zapošljavanje

6. Razvoj i primjena interdisciplinarnog postupanja i provedbe međuresorskih mjera radi suzbijanja nasilja i povećanja sigurnosti u odgojno-obrazovnim ustanovama.

U cilju povećanja sigurnosti u odgojno-obrazovnim ustanovama, polazeći od stanja sigurnosti u odgojno-obrazovnim ustanovama, potrebno je izraditi interdisciplinarni program intenzivne edukacije odgojno obrazovnih djelatnika, učenika i roditelja, programiranje i protokol provedbe međuresorskih mjera, osigurati potrebne promjene kako u odgojnom radu odgojno-obrazovnih ustanova tako i promjene u radu i odnosu nadležnih tijela i ustanova prema školi, od razine lokalne do državne zajednice.

NOSITELJI: Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa, Ministarstvo zdravstva i socijalne skrbi, Ministarstvo unutarnjih poslova i Ministarstvo pravosuđa

7. Izraditi katalog neformalnih obrazovnih programa koje nude institucije, udruge i privredni subjekti na razini svake županije. Katalog treba biti dostupan mladima u informacijskim centrima i mjestima gdje se okupljaju mladi.

NOSITELJI: Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa u suradnji s nevladinim udrugama i jedinicama lokalne samouprave

8. Poticati udruge na razvijanje programa neformalnog obrazovanja za mlade. To se posebice odnosi na programe osposobljavanja mladih lidera, programe razvoja timskog rada, strategijskog planiranja, osnaživanja za sudjelovanje u zajednici, osposobljavanje za poduzetništvo i samozapošljavanje itd.

NOSITELJI: Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti, Ured za udruge Vlade Republike Hrvatske, Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa

9. Uspostaviti sustav vrednovanja neformalnog obrazovanja. Osmisliti mogućnost priznavanja i bodovanja stupnja znanja i vještina stečenih putem neformalnog oblika obrazovanja u okviru narodnih učilišta i nevladinih udruga, s ciljem upisa u Radnu knjižicu.

NOSITELJI: Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa

10. Uključiti mlade u radne skupine, vijeća, tijela, odbore i sl. koji osmišljavaju rješenja obrazovne politike na svim razinama. Rješenja obrazovne politike (bilo koje razine), a posebice kurikulum, ne mogu se donositi bez aktivnog sudjelovanja mladih – kroz suradnju i adekvatnu zastupljenost u odgovarajućim tijelima.

NOSITELJI: Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa

11. Redefinirati i jasno odrediti za koje je odluke potrebno sudjelovanje mladih u njihovu donošenju i za koje je odluke potrebna suglasnost mladih koji su uključeni u obrazovni proces. To je potrebno učiniti na temelju zakonski zajamčenog predstavništva učenika srednjih škola i studenata u vijećima ili sličnim tijelima u obrazovnim institucijama u kojima se školuju, kako bi vijeća mogla pravovaljano odlučivati, a mladi sudjelovati u donošenju za njih najvažnijih odluka.

NOSITELJI: Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa

12. Donošenjem novog Zakona o visokom školstvu uspostaviti novu funkciju studenata kao aktivnih nositelja programa te važnih činitelja pri izboru sadržaja i metoda rada te evaluacije njihovog provođenja

NOSITELJ: Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa

13. Razviti i promovirati važnost stručnih studija na veleučilištima i samostalnim visokim školama, te poslijediplomskih specijalizacija kao fleksibilan odgovor na traženja i interese mladih i potrebe gospodarstva.

NOSITELJ: Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa

14. Studentske centre reorganizirati i redefinirati kako bi postali prirodna sredina u kojoj studenti mogu zadovoljavati većinu svojih potreba (prehrana, privremeno zapošljavanje, kultura, sport, debate, zavičajni klubovi, druženja...) i omogućili veće sudjelovanje studentskih predstavnika u upravljanju tim centrima.

NOSITELJ: Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa

15. Donošenjem novog Zakona o studentskom organiziranju cjelovito riješiti pitanja Hrvatskog studentskog zbora i studentskih udruga.

NOSITELJ: Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa

16. Podupirati sustavno provođenje programa praćenja darovitih mladih. Ti programi trebaju stimulirati razvoj kreativnih potencijala mladih u svim područjima, uključujući i osiguravanje društvene brige o odgovarajućim mehanizmima potpore njihovom zapošljavanju i dugoročnom optimalnom usmjeravanju njihovih potencijala u radnom i tehnološko-znanstvenom okruženju.

NOSITELJ: Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa, Ministarstvo zdravstva i socijalne skrbi, Hrvatski zavod za zapošljavanje

17. Osigurati provedbu sustava jednakih šansi za dostupnost obrazovanju neovisno o mjestu rođenja i stanovanja, materijalnom i socijalnom statusu, spolu, stanju zdravlja. To se odnosi i na osobe s teškoćama u razvoju, udane/oženjene mlade, trudnice i majke. Osigurati potporu države pojedincima koji sami ne mogu osigurati trajanje i kvalitetu obrazovanja sukladno svojim mogućnostima.

NOSITELJ: Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa

18. Provoditi i podupirati dostupnost školskih i fakultetskih prostora onim udrugama koje učenicima i studentima nude neprofitne sportske i kulturne programe, programe informatike i tehničke kulture, programe razvoja demokracije, civilnog društva, multikulturalnosti i interkulturalnosti i sl.

NOSITELJI: Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa

19. Izmjenama Zakona o športu, primjereno i realno postaviti sustav učeničkih i studentskih sportskih klubova kako bi oni u potpunosti mogli ostvariti svoju funkciju uključivanja što većeg broja mladih u sportske i rekreativne aktivnosti, neovisno o sposobnostima i dostignućima.

NOSITELJI: Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa

20. Promovirati i medijski pratiti školska i studentska sportska natjecanja kako bi se javnim isticanjem pozitivnih primjera u te aktivnosti uključio što veći broj mladih.

NOSITELJI: Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa

21. Informatizaciju i uvođenje novih tehnologija razraditi i realizirati kao jednu od temeljnih stratezijskih odrednica sustava obrazovanja. U skladu s time razraditi program aktivnosti za ubrzano i stalno informatičko osposobljavanje učitelja i nastavnika, te studenata za nastavnička i učiteljska zvanja. Također poticati i nagrađivati tehnološke i multimedijalne inovacije u izvođenju nastave koje su pozitivno vrednovane od strane učenika.

NOSITELJ: Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa

22. Uvesti informatiku i korištenje interneta kao obavezni sadržaj za svladavanje osnova korištenja računala i pristupa internetu (i gdje je moguće dodatnih aplikacija prilagođenih tipu i stupnju obrazovanja) u svim obrazovnim ustanovama, s ciljem povećanja dostupnosti informacija i obrazovnih sadržaja.

NOSITELJ: Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa

23. Otvoriti informatičke kabinete kojima se stalno mogu služiti učenici i nastavnici izvan nastave. Gdje god je to moguće informatičke kabinete pretvoriti u školske internet zone.

NOSITELJ: Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa

5.2. Zapošljavanje i poduzetništvo

24. Izraditi kriterije za posebnu potporu projektima udruga mladih koji pripremaju mlade za nastupanje na tržištu rada kroz osiguranje potrebnih znanja, radnih vještina i iskustava, samopouzdanja i prilagodljivosti potrebama tržišta rada.

NOSITELJI: Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti i Ured za udruge Vlade RH

25. Razviti program samozapošljavanja mladih s ciljanim pristupom koji se odnosi na prepoznavanje osobnih potencijala, usmjeravanje, upoznavanje metoda i tehnika aktivnog traženja posla, managementa, dokvalifikacije, prekvalifikacije, usavršavanja i dr.

NOSITELJI: Ministarstvo gospodarstva, rada i poduzetništva, Ministarstvo zdravstva i socijalne skrbi, Hrvatski zavod za zapošljavanje

26. Kroz sustav olakšica i nagrađivanja partnera, poticati razvoj lokalnih partnerstava između tijela područne i lokalne samouprave, te socijalnih partnera i udruga mladih za provođenje aktivnih Vladinih mjera za poticanje zapošljavanja, uključivši i poticaje zadrukarstva i obrazovanja

NOSITELJI: Ministarstvo gospodarstva, rada i poduzetništva

27. U informativnim centrima za mlade i u poduzetničkim centrima osmisliti ciljano informiranje o mogućnostima zapošljavanja i poduzetništva. Osigurati dostupnost cjelovitih informacija o državnim i lokalnim poticajnim mjerama, postupku osnivanja tvrtke ili pokretanju obrta, raspoloživim kreditima, uslugama poduzetničkih inkubatora i tehnoloških parkova, ponudi radne snage, zainteresiranim ulagačima i ortacima i sl.

NOSITELJI: Ministarstvo gospodarstva, rada i poduzetništva Hrvatski zavod za zapošljavanje

28. Osigurati podršku programima kojima je cilj poticanje poduzetničke kulture, kao i projektima mladih znanstvenika, predloženim i/ili podržanim od strane srednjih škola, fakulteta i visokoškolskih ustanova, udruga, te jedinica lokalne samouprave. Programi bi se mogli orijentirati na obrazovanje o poduzetništvu s izraženom praktičnom i motivacijskom funkcijom, stjecanje poduzetničkih vještina putem radionica, poticanje poduzetničkog duha kroz natječaje za poslovne planove i druge načine promicanja uspješnih mladih poduzetnika, suradnje obrazovnih i znanstvenih institucija s gospodarstvom i sl.

NOSITELJI: Ministarstvo gospodarstva, rada i poduzetništva Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa

29. Poticati programe i projekte kojima je cilj poboljšanje informacijskih kanala između postojećih institucija koje pružaju potporu poduzetništvu i mladih korisnika. Treba razviti sustav poticaja jedinicama lokalne samouprave koje stupaju u partnerstvo s udrugama mladih iz lokalnog civilnog sektora, te programima koji otvaraju nove kanale komuniciranja (Internet, road-show projekti orijentirani obrazovnim ustanovama i sl.).

NOSITELJI: Ministarstvo gospodarstva, rada i poduzetništva

30. Razraditi programe društvenoga angažmana nezaposlenih mladih (volonterski rad za dobrobit zajednice u udrugama, ustanovama i drugim javnim službama, ispomoć na načelu "mladi za mlade" i sl.) te njihova dopunskog obrazovanja u svrhu suzbijanja negativnih socio-psiholoških posljedica dugotrajne nezaposlenosti.

NOSITELJI: Ministarstvo zdravstva i socijalne skrbi, Hrvatski zavod za zapošljavanje

5. 3. Socijalna politika prema mladima

31. Aktivno poticati inicijative mladih usmjerene na jačanje socijalne integracije mladih u područjima pogođenim ratom, te ruralni područjima, otocima i malim mjestima kroz zajedničke aktivnosti i edukaciju usmjerenu na uvažavanje različitosti, multikulturalnost, toleranciju, nenasilno rješavanje sukoba i participaciju mladih u odlučivanju (prioritet pri dodjeli sredstava udrugama i preporuke lokalnim zajednicama).

NOSITELJI: Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti, Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa, Ministarstvo za europske integracije, Ured za udruge Vlade RH

32. Usklađivati i prilagođavati postojeće programe stanogradnje, te razvijati nove sukladno mogućnostima mladih.

NOSITELJI: Ministarstvo zaštite okoliša, prostornog uređenja i graditeljstva

33. Promjenama propisa regulirati tržište stanova privatnih najmodavaca. Povećati pravnu zaštitu najamoprimaca i najmodavaca, kao preduvjet za korištenje subvencija za stanovanje.

NOSITELJI: Ministarstvo zaštite okoliša, prostornog uređenja i graditeljstva

34. Mjerama obiteljske politike olakšati položaj mladim obiteljima s djecom (dječji doplatci, dostupnost servisa za skrb o djeci, fleksibilno zapošljavanje, odnosno radno vrijeme)

NOSITELJI: Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti Ministarstvo zdravstva i socijalne skrbi

35. Educirati mlade o društvenoj odgovornosti i solidarnosti u odnosu na pojave socijalne isključenosti, diskriminacije i stereotipa. Poticati uvažavanje različitosti i princip ujednačavanja životnih šansi.

NOSITELJI: Ured Vlade RH za ljudska prava, Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti, Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa.

36. Pružiti primjerenu podršku mladima koji su iz različitih razloga nisu upisali ili su napustili srednju školu kako bi se olakšalo njihovo ponovno uključivanje u neki oblik obrazovanja i smanjili socijalni rizici.

NOSITELJI: Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa, Ministarstvo zdravstva i socijalne skrbi i Zavod za zapošljavanje.

37. Potaknuti organiziranje i aktivnost nezavisnih zagovornika prava osoba s invaliditetom. Potrebno je osigurati aktivnije zastupanje prava mladih osoba s invaliditetom u procesu donošenja odluka koje se tiču njihove samostalnosti.

NOSITELJI: Povjerenstvo Vlade Republike Hrvatske za osobe s invaliditetom, Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti, Ministarstvo zdravstva i socijalne skrbi, Ured Vlade RH za udruge

38. Poticati osnivanje samostalnih udruga mladih s invaliditetom ili zasebnih sekcija mladih unutar postojećih organizacija.

NOSITELJI: Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti, Ministarstvo zdravstva i socijalne skrbi

39. Educirati mlade o potrebi aktivnog uključivanja osoba s teškoćama u razvoju u društvo uz uvažavanje njihove samostalnosti i dostojanstva, kroz redovno obrazovanje i kroz dodatne edukacije/kampanje.

NOSITELJ: Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa

40. Prigodom planiranja aktivnosti namijenjenih mladima sustavno voditi računa o mogućnosti pristupa i sudjelovanja osoba s invaliditetom.

NOSITELJI: Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti, Ured za udruge Vlade RH, i Ministarstvo zdravstva i socijalne skrbi

41. Sustavno povećavati smještajne kapacitete za samostalan život mladih osoba s invaliditetom kroz program deinstitutionalizacije.

NOSITELJI: Ministarstvo zdravstva i socijalne skrbi u suradnji s lokalnom samoupravom

42. Osnažiti društvene mehanizme prevencije i pravovremenih reakcija društva na pojavu poremećaja u ponašanju, uključujući i mlade ovisnike o drogama

NOSITELJI: Povjerenstvo Vlade RH za prevenciju poremećaja u ponašanju djece i mladih, Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti, Ministarstvo zdravstva i socijalne skrbi, Hrvatski zavod za javno zdravstvo

43. Razvijati programe vršnjačke pomoći u lokalnoj zajednici i uključivanja mladih u prevenciju i korekciju socijalno neprihvatljiva ponašanja.

NOSITELJ: Ministarstvo zdravstva i socijalne skrbi u suradnji s lokalnom samoupravom i nevladinim sektorom

44. Razviti kapacitete za provođenje alternativnih odgojnih mjera za maloljetnike i mlade punoljetne izvršitelje kaznenih djela (edukacija medijatora za provođenje izvansudske nagodbe, otvaranje savjetovališta, programi za provođenje mjere društveno korisnog rada).

NOSITELJI: Ministarstvo zdravstva i socijalne skrbi, Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti

45. Razvijati manje i fleksibilnije programe resocijalizacije i integracije mladih s poremećajima u ponašanju u zajednicu, koji uključuju zamjenu za institucijski smještaj (stambeno-terapijske zajednice, dnevni centri, specijalizirano udomiteljstvo).

NOSITELJI: Ministarstvo zdravstva i socijalne skrbi u suradnji s lokalnom samoupravom i nevladinim sektorom

46. Osigurati materijalnu potporu za visokoškolsko obrazovanje mladima koji su, uslijed nedovoljne podrške obitelji, smješteni u domove za nezbrinutu djecu. Potpora se može osigurati iz proračunskih ili donatorskih sredstava ili kroz osnivanje zasebne fondacije.

NOSITELJI: Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa i Ministarstvo zdravstva i socijalne skrbi

47. Razviti program stambenog zbrinjavanja mladih koji napuštaju domove za nezbrinutu djecu, u suradnji s njihovom lokalnom zajednicom.

NOSITELJ: Ministarstvo zdravstva i socijalne skrbi

48. Razviti program edukacije za samozaštitu i obranu od krađa, razbojstava, tjelesnog i spolnog zlostavljanja.

NOSITELJ: Ministarstvo unutarnjih poslova

49. Kreirati i osigurati provođenje programa edukacijskih radionica za potporu mladim Romima koji nisu uključeni u formalni obrazovni sustav. Radionice trebaju biti prilagođene kulturi i životnom stilu mladih Roma, s naglaskom na svladavanju životnih vještina (life skills education). Takav edukativni program uključuje različita područja, kao što su briga o zdravlju i prehrani, socijalne i komunikacijske vještine, poznavanje prava i građanskih odgovornosti, odnosi među spolovima, rizična ponašanja, samozaštita, obiteljski odnosi, vještine potrebne za pronalaženje posla, samozapošljavanje i malo poduzetništvo i sl.

NOSITELJI: Ministarstvo gospodarstava, rada i poduzetništva, Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa, Zavod za zapošljavanje, Zavod za javno zdravstvo, Ured za nacionalne manjine, Ured Vlade RH za ljudska prava, Ured za udruge vlade RH (u suradnji s lokalnom samoupravom i nevladinim organizacijama).

50. Razviti programe za aktivno poticanje i pomoć mladim Romima u završavanju osnovne škole, te za uključivanje u sustav srednjeg i visokog obrazovanja.

NOSITELJI: Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa, Ured za nacionalne manjine, Ministarstvo zdravstva i socijalne skrbi

51. Kontinuirano provoditi programe osposobljavanja mladih Roma za rad, dokvalifikaciju i prekvalifikaciju kako bi se osigurala njihova veća zaposlenost.

NOSITELJI: Hrvatski zavod za zapošljavanje

52. Osigurati sustavno obrazovanje pomagača (mentora) za rad u romskim zajednicama i njihovo uključivanje u rad u sustavu socijalne skrbi, predškolskog i osnovnog obrazovanja. Osposobljeni pomagači koji poznaju romske jezike i običaje te hrvatski jezik od velike su pomoći u povezivanju javnih službi i njihovih korisnika. Stoga je potrebno hitno regulirati njihov status unutar sustava obrazovanja i socijalne zaštite.

NOSITELJI: Ministarstvo zdravstva i socijalne skrbi, Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa, Ured Vlade RH za nacionalne manjine

53. Kreirati poseban program podrške i praćenja za mlade romske obitelji s djecom. Edukacija, podrška i praktična pomoć mladim majkama i očevima u svladavanju vještina adekvatne brige za djecu kroz kućne posjete, grupe uzajamne potpore i sl.

NOSITELJI: Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti, Ministarstvo zdravstva i socijalne skrbi i Ured Vlade RH za nacionalne manjine

54. Pokrenuti program obveznoga terenskoga rada stručnih djelatnika ministarstava. Stručni djelatnici nadležnih ministarstava trebaju više vremena provoditi u lokalnoj zajednici, pružajući stručnu pomoć djelatnicima lokalnih službi i ustanova u svojoj nadležnosti, kroz edukaciju i superviziju, te kroz povezivanje i umrežavanje. Svaki bi stručni djelatnik u rangu savjetnika i višega savjetnika trebao izvjestan broj dana tijekom godine raditi i ispomagati u lokalnim službama prema unaprijed određenome rasporedu, te bi za ovakav oblik rada trebali biti dodatno osposobljeni iz vještina supervizije, konzultacije i razvoja timskog rada.

NOSITELJI: Ministarstvo zdravstva i socijalne skrbi, Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa, Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti

55. U odgojno-obrazovnim ustanovama i službama u sustavu zdravstva (kao što je školska medicina, službe za mentalno zdravlje djece i mladih i drugi) **osigurati dovoljan broj odgovarajućih stručnjaka** (psihologa, defektologa i drugih rehabilitatora, ali i primjereno educiranih učitelja i nastavnika) za rad s mladima s teškoćama u razvoju. **Od navedenih stručnjaka organizirati timove za krizne intervencije koji bi pružali podršku i pomoć nakon traumatskih događaja** koji uključuju nesreće, ubojstva, samoubojstva i ostala stradavanja kojima su bili izloženi mladi.

NOSITELJI: Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa i Ministarstvo zdravstva i socijalne skrbi, Hrvatski zavod za javno zdravstvo

5.4. Zdravstvena zaštita i reprodukcijsko zdravlje

56. Dosljedno provođenje, praćenje i evaluacija preventivnih, terapijskih i drugih programa.

NOSITELJI: Ministarstvo zdravstva i socijalne skrbi, Hrvatski zavod za javno zdravstvo, Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa i Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti

57. Izrada i provedba pilot studije predmeta *Zdravstveni odgoj* u osnovnoj i srednjoj školi u kojemu bi obvezni moduli bili: spolno, seksualno i reprodukcijsko zdravlje te rizična ponašanja, štetne navike i prevencija ovisnosti.

NOSITELJI: Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa i Ministarstvo zdravstva i socijalne skrbi, Zavod za školstvo, Hrvatski zavod za javno zdravstvo

58. Osvješčivanje i učenje o rizičnim ponašanjima i poremećajima u ponašanju kroz iskustvene radionice, edukaciju vršnjaka-edukatora i druge oblike rada učitelja i drugih stručnjaka, roditelja, mladih i članova nevladinih organizacija.

NOSITELJI: Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa i Ministarstvo zdravstva i socijalne skrbi, Zavod za školstvo RH, Hrvatski zavod za javno zdravstvo, Ured za udruge Vlade RH

59. Osigurati razvoj savjetovanja unutar zdravstvenog sustava uz podršku prosvjetnog sustava i nevladinih organizacija. U svakoj županiji potrebno je odrediti jedinicu koja će biti centar podrške pružanja informacija, provođenja kvalitetnih programa u svezi spolnih bolesti, bolesti ovisnosti, pomoći u kriznim situacijama, rizičnim ponašanjima, problematike

spola, seksualnosti i reprodukcijskog zdravlja. U okvirima ove aktivnosti potrebno je osigurati dostupnost zaštitnih sredstava i stručne pomoći.

NOSITELJI: Ministarstvo zdravstva i socijalne skrbi, Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa, Hrvatski zavod za javno zdravstvo

60. Osigurati uvjete za provođenje sigurnosne mjere psihijatrijskoga čuvanja i liječenja za mlade za koje je nužna privremena institucionalizacija, kao i za mlade ovisnike o drogama, a temeljem Zakona o zaštiti osoba s duševnim smetnjama i Zakona o sudovima za mladež.

NOSITELJI: Ministarstvo zdravstva i socijalne skrbi, Hrvatski zavod za prevenciju ovisnosti, Ministarstvo pravosuđa

61. Donošenje usuglašenih stručnih kriterija o postupanju u pogledu reprodukcijskog zdravlja, s osobitim naglaskom na rano otkrivanje i pravovremeno liječenje spolno prenosivih bolesti i raka maternice.

NOSITELJI: Ministarstvo zdravstva i socijalne skrbi, Hrvatski zavod za javno zdravstvo

62. Sustavno provoditi istraživanja i ustrojiti registar rizične, odnosno neurorizične djece s ciljem utvrđivanja zdravstvenog stanja mladih.

NOSITELJI: Ministarstvo zdravstva i socijalne skrbi, Hrvatski zavod za javno zdravstvo, županijski zavodi za javno zdravstvo, Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa

63. Inicirati pokretanje kontinuiranih edukacijskih programa u javnim medijima, radi promicanja i unapređivanja zdravlja i zdravih stilova života mladih.

NOSITELJI: Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti, Ministarstvo zdravstva, Hrvatski zavod za javno zdravstvo, Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa

64. Evaluacijom postojećih nacionalnih programa suzbijanja ovisnosti, pušenja i alkoholizma kreirati i provesti posebne aktivnosti (kampanje i sl.) koje će biti usmjerene na mlade.

NOSITELJI: Ministarstvo zdravstva i socijalne skrbi i Ured za suzbijanje zlouporabe opojnih droga, Hrvatski zavod za javno zdravstvo

65. Osmisliti i pokrenuti nove programe razvijanja prometne kulture i povećanje sigurnosti u prometu za mlade kroz posebne školske aktivnosti i kampanje radi smanjenja broja ozljeda i smrtnosti u prometu.

NOSITELJI: Ministarstvo unutarnjih poslova, Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa, Ministarstvo mora, turizma, prometa i razvitka i Hrvatski savjet za sigurnost prometa na cestama

66. Pooštavanje propisa o pravu nošenja i posjedovanja vatrenog oružja radi zaštite zdravlja i života mladih i razvoj programa osvješćivanja mladih u pogledu opasnosti rukovanja oružjem i zaostalim minsko-eksplozivnim sredstvima.

NOSITELJI: Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa i Ministarstvo unutarnjih poslova, Ministarstvo zdravstva i socijalne skrbi, Hrvatski zavod za javno zdravstvo i Hrvatski crveni križ

67. Razviti program sustavnog praćenja suicida i pokušaja suicida mladih, uz razvijanje programa prevencije.

NOSITELJI: Ministarstvo zdravstva i socijalne skrbi, Hrvatski zavod za javno zdravstvo, Povjerenstvo Vlade RH za prevenciju poremećaja u ponašanju djece i mladih, Ministarstvo unutarnjih polova, Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa, Hrvatski zavod za statistiku, Hrvatski zavod za javno zdravstvo i zavodi za javno zdravstvo

68. Osnivanje, odnosno revitaliziranje jedinica za mentalno zdravlje djece i mladeži na razini lokalne zajednice.

NOSITELJI: Ministarstvo zdravstva i socijalne skrbi i Hrvatski zavod za javno zdravstvo, uz suradnju sa zdravstvenim ustanovama na županijskim i lokalnim razinama

69. Kreirati program edukacije profesionalaca u zdravstvu, prosvjeti i socijalnoj skrbi koji rade s mladima s ciljem ranog otkrivanja, praćenja i intervencije u slučajevima poremećaja mentalnog zdravlja u mladima, s osobitim naglaskom na prepoznavanje osobnih i okolinskih čimbenika rizika za razvoj poremećaja mentalnog zdravlja. Profesionalce treba osposobiti da interaktivnim metodama učenja pomognu mladima u razvijanju samopoštovanja, kreativnosti i životnih vještina, kroz odgovarajuće programe rada s njima.

NOSITELJI: Ministarstvo znanosti obrazovanja i športa, Ministarstvo zdravstva i socijalne skrbi

70. Jačanje djelatnosti školske medicine, uz podupiranje preventivskih i omogućavanje intervencijskih programa usmjerenih očuvanju fizičkog i duševnog zdravlja i usvajanju zdravijeg načina življenjem uz uključivanje mladih u njihovu implementaciju

NOSITELJ: Ministarstvo zdravstva i socijalne skrbi, Hrvatski zavod za javno zdravstvo

71. Razviti program prehrane ekološkim proizvodima i/ili nutricionistički vrjednijim proizvodima u javnim ustanovama. Potrebno je pristupiti izradi programa postupnoga ali cjelovitoga uvođenja zdrave prehrane (koja uključuje i mogućnost bezmesne prehrane) u svim odgojnim, obrazovnim, vojnim i zdravstvenim ustanovama za djecu i mlade u RH, te u tu svrhu maksimalno koristiti namirnice proizvedene od domaćih proizvođača.

NOSITELJI: Ministarstvo zdravstva i socijalne skrbi, Hrvatski zavod za javno zdravstvo, Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodnog gospodarstva

5.5. Aktivno sudjelovanje mladih u društvu

72. Inicirati ustavne i zakonske promjene koje bi, sukladno rješenjima iz nekih europskih zemalja, dale aktivno pravo glasa na izborima za lokalna tijela vlasti mladima s navršениh 16 godina života. Budući da mladi u Hrvatskoj sa 16 godina imaju pravo stalnog zaposlenja to ih posredno kvalificira i da odlučuju o životu u svojoj lokalnoj zajednici. Na taj način stimuliralo bi se što ranije i odgovornije uključivanje mladih u proces odlučivanja te potaklo lokalne vlasti da više pozornosti posvete problemima mladih u svojim sredinama.

NOSITELJI: Središnji državni ured za upravu

73. U nastavnim planovima i programima srednjih škola inovirati sadržaje kojima se provodi obrazovanje za demokraciju i civilno društvo kako bi se podigla razina odgovornosti, informiranosti i kompetentnosti građana i postiglo da u potpunosti budu

respektabilni subjekti političkog odlučivanja.

NOSITELJI: Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa

74. Izraditi projekt kojim bi mladi sustavno pratili rad Hrvatskog sabora po uzoru na Europski parlament. Predstavnicima nevladinih udruga mladih time će se omogućiti praćenje rada Hrvatskoga sabora i njegovih odbora u svojstvu gosta-promatrača, prema temama o kojima Hrvatski sabor raspravlja i odlučuje. Predstavnici udruga mladih bi ujedno bili na raspolaganju zastupnicima za tematske konzultacije.

NOSITELJ: Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti

75. Donijeti Zakon o vijećima mladih, kojim će se regulirati osnivanje, status i njihovo ustrojstvo. Vijeća mladih osnivala bi se na lokalnoj razini (općine i gradovi). Činili bi ih predstavnici lokalnih udruga mladih i za mlade, a bila bi zadužena za zastupanje interesa i potreba svih skupina mladih na razini određene zajednice, za koordinaciju aktivnosti za mlade, te bi birala predstavnike za sudjelovanje u radu općinskih i gradskih vijeća te županijskih vijeća (bez prava formalnog odlučivanja). Vijeća mladih općina i gradova bi se međusobno povezivala i putem svojih predstavnika tvorila županijska (regionalna) vijeća mladih.

NOSITELJI: Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti, Ministarstvo pravosuđa

5.6. Izgradnja civilnog društva i volonterski rad

76. Ustanoviti posebno i samostalno tijelo odgovorno Vladi, nadležno za provedbu i koordinaciju državne politike prema mladima. Tijelo bi bilo zaduženo za suradnju s vijećima mladih i nevladinim udrugama mladih i za mlade, za koordinaciju provedbe programa *Youth* Europske unije u Hrvatskoj, zastupanje Republike Hrvatske u međunarodnim institucijama i predstavničkim tijelima odgovornima za politiku prema mladima, za praćenje financiranja projekata i programa mladih i za mlade iz sredstava državnoga proračuna, koordinaciju provedbe *Nacionalnoga programa djelovanja za mlade* i za ostala pitanja politike prema mladima.

NOSITELJ: Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti, Ministarstvo pravosuđa, Ministarstvo za europske integracije

77. Konstituirati Savjet za mlade, kao stručno i savjetodavno tijelo Vlade, od predstavnika različitih vladinih sektora, nevladinih organizacija mladih i za mlade, te odgovarajućih stručnjaka s ciljem koordinacije provedbe i evaluacije Nacionalnog programa. Savjet bi, među ostalim, predlagao kriterije za financiranje udruga mladih i za mlade i sudjelovao u osmišljavanju programa vladinih institucija usmjerenih mladima.

NOSITELJ Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti, Ministarstvo pravosuđa, Ured za udruge Vlade RH

78. U svakome ministarstvu odrediti odgovornu osobu, koja će uz ostala zaduženja imati i zaduženje povjerenika za rad s mladima i suradnju s nevladinim organizacijama mladih i za mlade. Uz to, zadaća povjerenika je i stalna komunikacija s tijelom nadležnim za provođenje i koordinaciju državne politike prema mladima.

NOSITELJI: Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti i sva ministarstva.

79. Poduprijeti osnivanje nezavisne i nepolitičke krovne udruge mladih u Hrvatskoj, koja će biti osnovana na načelima dragovoljnoga interesnoga udruživanja, demokratskoga konstituiranja i upravljanja, te programske otvorenosti, a koja će okupiti većinu udruga mladih i za mlade koje djeluju na nacionalnoj razini i koja će predstavljati Hrvatsku u međunarodnim krovnim organizacijama. Takva udruga bi, osim vijeća mladih, činila osnovicu demokratskoga predstavništva mladih i omogućila bržu i jednostavniju komunikaciju udruga mladih i za mlade s državnom upravom i međunarodnim institucijama i mrežama mladih. Potpora će se iskazati u vidu osiguranja osnovnih materijalnih i financijskih uvjeta za rad krovne udruge mladih.

NOSITELJI: Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti i Ured za udruge Vlade RH

80. Uspostaviti sustav vrednovanja volonterskog rada mladih. Potrebno je uspostaviti sustav vrednovanja dobrovoljnog rada za dobrobit zajednice i vještina stečenih volonterskim radom, kao način olakšavanja zapošljavanja mladih. Ovaj sustav obuhvaća razvijanje kriterija i obrazovnih programa za ustanove i druge pravne osobe koje mogu angažirati volontere, zakonsko reguliranje volonterskog rada kao zasebne kategorije, poticanje dodjeljivanja društvenih priznanja zaslužnim volonterima i razvijanje mehanizma dokumentiranja volonterskog radnog iskustva kao preporuke poslodavcima. U tom smislu treba pripremiti i

dopune Zakona o radu te podupirati rad volonterskih centara na prikupljanju podataka o potrebama za angažiranje volontera.

NOSITELJI: Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti, Ured za udruge Vlade RH.

81. Diseminirati (učiniti dostupnim) dokumente i izvješća o stanju ljudskih prava u RH kroz sustav državne uprave, obrazovne ustanove i organizacije mladih. Organizirati sustavno prevođenje i diseminaciju međunarodnih dokumenata kao i izvješća državnih tijela i nevladinih organizacija, koja se tiču stanja ljudskih prava u RH.

NOSITELJI: Ured za ljudska prava Vlade RH, Ministarstvo za europske integracije, Ministarstvo vanjskih poslova

82. Diseminirati dokumente i izvješća o stanju okoliša i održivog razvoja RH. Organizirati sustavno prevođenje i diseminaciju dokumenata i izvješća koja se tiču zaštite okoliša i promocije održivog razvoja, kao i programskih i stratejskih dokumenata Vlade RH u vezi s ključnim gospodarskim i infrastrukturnim ulaganjima koja utječu na okoliš, s ciljem ekološkog osvješćivanja mladih i njihova aktivnog uključivanja u očuvanje okoliša.

NOSITELJI: Ministarstvo zaštite okoliša, prostornog uređenja i graditeljstva

83. U postupku donošenja zakona kojim će se **regulirati civilno služenje vojnog roka** uvrstiti rješenja koja će poboljšati postojeću praksu. Osobito voditi računa da se oforme savjetovaništva o civilnom služenju pri područnim uredima za obranu i osigura novčana potpora za radnu odjeću i prehranu obveznika civilne službe.

NOSITELJI: Ministarstvo zdravstva i socijalne skrbi, Ministarstvo obrane

84. Razraditi program promoviranja civilne službe vojnog roka. Program razviti kroz područne urede za obranu, obrazovne ustanove, nevladine udruge i javne medije kako bi se osvijestilo i poticalo djelovanje za dobrobit zajednice i korisno služenje u svrhu pomaganja njezinih članova s posebnim potrebama.

NOSITELJI: Ministarstvo zdravstva i socijalne skrbi, Ministarstvo pravosuđa, Ministarstvo obrane

85. Izraditi kriterije za definiranje pojmova i statusa: «udruga mladih i za mlade» i «nacionalna udruga mladih i za mlade» (prema broju i dobi članova i vodstva, broju i raspodjeli ogranaka, programima usmjerenim mladima, broju i vrsti programa koje izvode na nacionalnoj razini, itd.) Izraditi prijedlog za ostvarivanje paušalne godišnje financijske potporu za rad nacionalnih udruga mladih koje zadovoljavaju donesene kriterije.

NOSITELJI: Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti i Savjet za razvoj civilnog društva

86. U sklopu godišnjih natječaja za potporu udrugama iz sredstava državnoga proračuna formulirati i natječaj za projekte i programe za mlade kojim će se sufinancirati neformalno obrazovanje, međunarodna suradnja, aktivno sudjelovanje, kultura, mobilnost i programsko umrežavanje.

NOSITELJI: Ured za udruge Vlade RH i Savjet za razvoj civilnog društva

5.7. Kultura mladih i slobodno vrijeme

87. Otvoriti obrazovne institucije prema neprofitnim organizatorima slobodnoga vremena mladih. Škole treba poticati na djelatnu suradnju s neprofitnim udrugama mladih i za mlade koje se bave organiziranim korištenjem slobodnoga vremena, posebice kulturom, zabavom, promicanjem zdravoga načina života, kreativnim i volonterskim radom mladih, odgojem za civilno društvo, neformalnim oblicima obrazovanja, omladinskim turizmom, sportom, rekreacijom i sličnim. Neprofitnim organizatorima, posebice udrugama i kvalificiranim pojedincima, koji kreiraju programe prema mjeri i potrebi mladih, treba dati prednost u odnosu prema profitnim organizatorima.

NOSITELJI: Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa

88. U suradnji s udrugama mladih potaknuti kreiranje programa praćenja i stimuliranja talentiranih mladih umjetnika kroz izgradnju regionalnih i sektorskih informacijskih mreža (primjer je *Network mladih glazbenika* pri Hrvatskoj glazbenoj mladeži) i baza podataka, kroz stipendiranje, uključivanje u javne manifestacije, posebne javne programe i programe međunarodne suradnje razmjene.

NOSITELJI: Ministarstvo kulture, Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa

89. Poticati osnivanje multifunkcionalnih centara za mlade u svim makroregionalnim središtima. Uspostaviti model tako da se osmisle i osnuju središnji makroregionalni multifunkcionalni centri za mlade (u Zagrebu, Rijeci, Osijeku i Splitu), koji bi imali funkcije informativnoga centra, internet kluba, pružanja tehničkih usluga za udruge i inicijative mladih, te klupske i zabavne sadržaje, i umrežiti ih. U svim centrima osigurati i pristup osobama s invaliditetom. Takav model ponuditi i ostalim regionalnim središtima.

NOSITELJI: Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti (u suradnji s gradskim poglavarstvima navedenih gradova)

90. Poticati osnivanje i djelovanje klubova za mlade u svim lokalnim sredinama na neprofitnoj osnovi kroz preporuke jedinicama lokalne samouprave, sufinanciranje programa osposobljavanja mladih voditelja programskih aktivnosti, tehnološku potporu, umrežavanje, posredovanje programa i informacija, povezivanje s partnerskim organizacijama iz drugih mjesta i iz inozemstva itd.

NOSITELJI: Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti

91. Nastaviti s podupiranjem projekata kulture mladih na nacionalnoj razini, posebice onih koji Hrvatsku mogu predstaviti na međunarodnoj kulturnoj sceni, ublažavanjem nesrazmjera u financiranju između programa kulture mladih i programa etabliranih kulturnih institucija koje tradicijski prati Ministarstvo kulture. Poticajnim mjerama ohrabrivati sponzore da prate etablirane kulturne projekte, čime bi se značajna novčana sredstva oslobodila za nove programe.

NOSITELJI: Ministarstvo kulture

92. Nastaviti s podupiranjem daljnjeg razvoja postojećih kulturnih institucija mladih i za mlade koje su se dokazale međunarodno relevantnim projektima. Takve projekte, kao što su neki međunarodni kazališni i filmski festivali, te Imaginarna akademija ili Međunarodni kulturni centar Hrvatske glazbene mladeži u Grožnjanu treba potpomoći u osiguranju trajnih stabilnih uvjeta funkcioniranja.

NOSITELJI: Ministarstvo kulture u suradnji s jedinicama lokalne samouprave

93. Razraditi mehanizam osiguravanja većih sredstva namijenjenih međunarodnoj kulturnoj suradnji i razmjeni mladih, a programe suradnje i razmjene učiniti dostupnima svim udrugama koje se bave kulturom mladih ili okupljaju mlade umjetnike.

NOSITELJI: Ministarstvo kulture i Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti

94. Nastaviti s poticanjem razvoja kulture i umjetnosti novih medija i tehnologija poticanjem i subvencioniranjem produkcije, edukacije i recepcije sadržaja na tom području kroz uspostavu infrastrukturnih pretpostavki za djelovanje.

NOSITELJI: Ministarstvo kulture, Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa, CARNet,

95. Poticati gradnju i uređenje rekreacijskih centara za mlade, posebno na područjima koja su stradala u ratu. Jedinice lokalne samouprave koje upravljaju tim centrima putem javnih poduzeća ili ustanova trebaju u upravljanje i programsko vođenje uključiti što više mladih iz lokalne zajednice kojoj centri i služe.

NOSITELJI: Ministarstvo mora, turizma, prometa i razvitka, Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa

96. U financijskoj potpori iz državnoga i lokalnih proračuna te iz prihoda od igara na sreću prioritet dati amaterskome sportu i sportskoj rekreaciji te djelovanju školskih sportskih klubova.

NOSITELJI: Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa, Ministarstvo financija

97. Studentske i dačke potrebe na planu kulturnih aktivnosti i ostalih oblika organiziranoga korištenja slobodnoga vremena financirati dijelom i iz prihoda studentskih i dačkih servisa koji bi za te namjene trebali izdvajati fiksni postotak svojih prihoda.

NOSITELJI: Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa, Ministarstvo financija u suradnji sa sveučilištima i Hrvatskim studentskim zborom

5. 8. Mobilnost, informiranje i savjetovanje

98. Poticajnim mjerama poduprijeti uspostavljanje mreže visokostandardiziranih i multifunkcionalnih omladinskih hostela i to kroz poticaj poduzetnicima za razvoj ovoga vida turističke i ugostiteljske ponude te uz umanjeno plaćanje boravišne pristojbe za korisnike omladinskih hostela, a s ciljem izgradnje novih i obnove postojećih omladinskih hostela (pristupačnih i za osobe s invaliditetom) s kojima bi se ukupni hostelski kapaciteti u Hrvatskoj stabilizirali na za sada optimalnih 2000 ležajeva, od čega bi najmanje polovica bila otvorena tijekom čitave godine.

NOSITELJI: Ministarstvo mora, turizma, prometa i razvitka, Ministarstvo zaštite okoliša, prostornog uređenja i graditeljstva

99. Izravno poduprijeti jačanje mreže međunarodnih skautskih (izviđačkih) centara i to kroz uređenje postojećih i otvaranje novih centara, koje bi omogućilo da najmanje 200 ležajeva bude u cjelogodišnjemu korištenju. U to pripada i vraćanje Otoka mladosti (Obonjana) u funkciju skautskoga pokreta i rekreacije mladih.

NOSITELJ: Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti, Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa

100. Omogućiti korištenje dijela kapaciteta studentskih i đačkih domova te objekata u vlasništvu pojedinih fakulteta za studentski i omladinski turizam i međunarodnu razmjenu.

NOSITELJ: Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa

101. Revitalizirati stare školske zgrade za potrebe mladih. Ispitati mogućnost da se neke od starih školskih zgrada, koje su izvan osnovne funkcije, obnove i stave u funkciju omladinskoga turizma, skautskih, rekreacijskih, kulturnih, sportskih, ekoloških i drugih centara za mlade.

NOSITELJ: Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa, Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti Ministarstvo zaštite okoliša, prostornog uređenja i graditeljstva

102. Osnovati informativne centre za mlade u četiri makroregionalna centra kao pilot projekt kojim će se razraditi model prilagodljiv potrebama i mogućnostima mladih i u ostalim većim gradovima. Info-centri bi, prema unaprijed postavljenim funkcijama i sadržajima bili osnovani pri postojećim udrugama ili ustanovama za mlade, posredovali bi i kreirali informacije dostupne svima, uz početnu subvenciju države i stalnu materijalnu i financijsku potporu lokalne samouprave. Info-centri bi se umrežili na nacionalnoj razini.

NOSITELJI: Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti u suradnji sa županijskim i gradskim poglavarstvima i nevladinim udrugama

103. Razraditi sustav srednjoškolskih savjetova lišta za učenike i pokrenuti pilot projekt u dvjema županijama. Takva savjetova lišta pružala bi stručnu pomoć učenicima u profesionalnoj orijentaciji, teškoćama u socijalnoj integraciji i učenju, kriznim stanjima i slično.

NOSITELJI: Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa u suradnji sa županijskim prosvjetnim vlastima

104. Osnovati sveučilišna savjetovališta za studente koja bi djelovala u okviru studentskih centara i pružala sve relevantne informacije, usluge i stručnu pomoć na različitim područjima studentskoga života.

NOSITELJI: Ministarstvo znanosti obrazovanja i športa u suradnji sa sveučilištima

105. Pokrenuti izradu informativnog priručnika koji bi se, u početnoj fazi, svake godine besplatno dijelio u srednjim školama. Priručnik bi obuhvatio sve relevantne informacije o pravima i dužnostima koje proistječu iz zakonskih propisa, te o mogućnostima posebnih i dopunskih oblika obrazovanja, neformalnoga obrazovanja, angažiranja u inicijativama i projektima nevladinih organizacija, stipendiranja, zapošljavanja i razvoja karijere, socijalnoga, zdravstvenoga i dopunskog osiguranja, pravne zaštite, financiranja, stanovanja, dobrovoljnoga rada, sportskih i kulturnih aktivnosti, duhovnosti, prevencije ovisnosti i rizičnoga ponašanja, pomoći u kriznim stanjima, mobilnosti, omladinskoga turizma, europskim integracijama i slično. Priručnik bi imao opći (zajednički) dio i dio koji se referira na lokalne (županijske) prilike.

NOSITELJI: Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa, Ministarstvo zdravstva i socijalne skrbi, Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti u suradnji sa sveučilištima i tijelima lokalne samouprave

106. Propisati organizirana putovanja, stručne i naturalne ekskurzije u sklopu nastavnoga plana i programa. U tu svrhu izraditi programe i standarde izleta i ekskurzija za svaki razred srednje škole.

NOSITELJI: Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa i Ministarstvo mora, turizma, prometa i veza

107. Revidirati Zakon o povlasticama u unutarnjem putničkom prometu tako da se normiraju povlastice za organizirane skupine mladih u dobi od 14 do 26 godina u putničkom prijevozu kopnom, morem i zrakom, kao poticaj većoj mobilnosti mladih.

NOSITELJI: Ministarstvo mora, turizma, prometa i razvitka, Ministarstvo financija i Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti

108. Materijalno podupirati omladinska i studentska informativna i obrazovna glasila na nacionalnoj razini (osim onih kojima su osnivači ili vlasnici političke stranke).

NOSITELJI: Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti, Ministarstvo kulture, Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa

109. Program potpore izdavačkim projektima mladih aktivnima u sklopu obrazovnih ustanova u RH. Evidentirati broj postojećih školskih i studentskih časopisa u RH, te razviti program potpore tim djelatnostima, kao i sustav razmjene izdanja među ustanovama.

NOSITELJI: Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa i županijski uredi za prosvjetu i sport.

110. Ostvariti preduvjete za razvoj neprofitnih projekata zasnovanih na Internetu i računalnim medijima. Unaprijediti korištenje informacijskih tehnologija među civilnim inicijativama mladih tako da se, unutar postojećeg neprofitnog pružatelja internetskih usluga (Carnet), razvije program pružanja besplatnih internetskih usluga za organizacije i kulturne centre mladih.

NOSITELJI: Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa, CARnet (Hrvatska akademska i istraživačka mreža)

7. Preporuke jedinicama lokalne samouprave

Županije, gradovi i općine pozvani su djelovati u partnerstvu s državom i nevladinim sektorom na ostvarenju zajedničkih ciljeva za dobrobit mladih navedenih Nacionalnim programom. Pozivaju se, također, da u suradnji s nevladinim udrugama mladih i za mlade, donesu vlastite programe djelovanja za mlade, a osobito da iniciraju, podupiru i sukladno svojim mogućnostima sufinanciraju:

- osnivanje i rad vijeća mladih na svojoj razini;
- programe koji potiču cjeloživotno učenje i obrazovanje za izgradnju civilnoga društva, a osobito neformalne oblike obrazovanja;
- programe i inicijative koje omogućuju zapošljavanje, samozapošljavanje i razvoj poduzetništva mladih;
- programe kojima se ostvaruje suradnja s udrugama mladih iz drugih općina i gradova u Hrvatskoj i inozemstvu;
- programe koji imaju za cilj socijalnu solidarnost, inkluziju i resocijalizaciju mladih, te decentralizaciju i deinstitucionalizaciju sustava socijalne skrbi;
- programe kojima se čuva okoliš i promiče zdrav način življenja;
- programe koji potiču međuetničku suradnju i razumijevanje mladih te toleranciju svih različitosti;
- programe koji promiču i unapređuju reprodukcijско zdravlje, preveniraju rizična ponašanja i suzbijaju ovisnost;
- nevladine udruge i inicijative mladih koje potiču sudjelovanje mladih u društvenom odlučivanju te nude informiranje i osposobljavanje u tom području;
- uključivanje mladih i njihovih udruga u djelovanje jedinica lokalne samouprave, a osobito u donošenje odluka koje ih se neposredno tiču;
- programe s područja kulture i slobodnog vremena mladih;
- programe kojima se afirmiraju mladi talenti;
- osnivanje omladinskih hostela, skautskih, rekreacijskih, ekoloških, kulturnih i sličnih centara za mlade, i to prenamjenom postojećih ili izgradnjom novih objekata;
- osnivanje i otvaranje omladinskih informativnih centara, savjetovališta za mlade i višenamjenskih klubova za mlade;
- nevladine udruge i inicijative mladih i studenata koje potiču mobilnost mladih, međunarodnu suradnju i razmjenu;
- omladinska i studentska informativna i obrazovna glasila na lokalnoj razini (osim onih kojima su osnivači ili vlasnici političke stranke).

8. Preporuke nevladinim organizacijama

Nevladine udruge građana koje okupljaju mlade, omladinske sekcije u sklopu većih udruga, studentske udruge, te organizacije usmjerene na mlade – sve udruge mladih i za mlade – pozvane su da na provedbi ovoga Nacionalnog programa surađuju s nadležnim tijelima državne uprave i s jedinicama lokalne samouprave, u cilju postizanja njegove što potpunije realizacije.

U tom su smislu sve udruge mladih i za mladih pozvane da:

- se povežu na lokalnoj razini i pomognu osnivanje vijeća mladih, te da putem svojih predstavnika aktivno sudjeluju u njihovu radu;
- programe redovito i javno kandidiraju na sve izvore proračunskih sredstava;
- javno djelovanje usmjere na izgradnju partnerskog odnosa s tijelima državne uprave i lokalnom samoupravom;
- zahtijevaju sudjelovanje u radu tijela koja odlučuju o njima na svim razinama;
- se zauzmu za uključivanje u proces donošenja odluka u jedinicama lokalne samouprave;
- provode programe osposobljavanja mladih za razvoj svoje lokalne zajednice, te na drugim područjima gdje lokalne udruge još uvijek nisu dovoljno razvijene;
- osmišljavaju i provode (neformalne) oblike obrazovanja za izgradnju civilnoga društva u koje bi se aktivno uključivali mladi koji nisu obuhvaćeni obrazovnim procesom;
- se aktivno uključuju u kampanje kojima je za cilj preveniranje i suzbijanje ovisnosti i svih oblika rizičnog ponašanja mladih;
- se međusobno podupiru i surađuju na načelu generacijske solidarnosti te da razmjenjuju informacije, usklađuju djelovanje i potiču zajedničke aktivnosti prema mladima;
- se međusobno povežu u jedinstvenu krovnu udruhu, osnovanu na načelima dragovoljnog interesnog udruživanja, demokratskog konstituiranja i upravljanja, te programske otvorenosti, koja će okupiti većinu relevantnih udruga mladih i za mlade na nacionalnoj razini te predstavljati Hrvatsku u međunarodnim krovnim organizacijama;
- iniciraju osnivanje, obnovu i izgradnju omladinskih hostela, skautskih, rekreacijskih, ekoloških, kulturnih i sličnih centara, informativnih centara za mlade, višefunkcionalnih klubova i sličnih okupljališta mladih;
- osnažuju postojeća i iniciraju osnivanje novih omladinskih i studentskih informativnih i obrazovnih glasila;
- osnažuju nacionalni sustav povlastica za mlade u putničkom prometu, smještaju, obrazovanju, kulturi, trgovini, uslugama, zabavi i drugim segmentima koji su od interesa za mlade.